

TOVERBERG

58

JAARGANG 15 / 3 HERFST 2020

HET BELEEFDE GENOT
CULTURELE EN LITERAIRE KRING

"Ieder mens die genoeg scheidt in het voltooien van zijn taak is een kunstenaar; welke ook die taak is en hoe nederig ze ook is, hij brengt een kunstwerk tot stand. De toetssteen is het beleefde genot, het plezier, de perfectie: het overtuigend resultaat!"

Henry Van de Velde

Doornlaan 8, 8210 Zedelgem

0498/73.58.73

info@hetbeleefdegenot.be

BTW BE0893.747.805 Rek.

BE71 0014 8517 3969

www.hetbeleefdegenot.be

Colofon

Redactie: Els Vermeir, Carine
Vankeirsbilck, Marie-Rose D'Haese,
Bart Madou, Andre Callier

Werkten ook mee: Hans Vanhulle +, Johan
Debruyne, Hilde De Cock, Rita Vanhoutte,
Magali De Vlaeminck, Marie-Claire Devos

Kaft: Rika Van Dycke
Vormgeving: Andre Callier
Foto's: Webfoto's, Andre Callier

Toverberg verschijnt 4x per jaar, bij het
begin van elk jaargetijde.
Een abonnement nemen kan door lid te
worden van Het Beleefde Genot v.z.w.

Afzonderlijke nummers: 6 €

De auteurs zijn verantwoordelijk voor hun
bijdragen.

Kopiëren of citeren is toegelaten, mits
bronvermelding.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Waarheid en herinnering	4
Book on the hill	7
Elsenspingsels	10
Over de grens	13
Beeldspraak	18
Doordenker	20
Poëzie	22
Pathéscope	23
Fotografie	25
Chapeau	27
De leesgroep Zedelgem leest	33
Grasduinen	39
Te beleven	43
Les femmes de ma vie	46
En dan nog dit	48

ISSN 2030-1340

Woord vooraf

Door Els Vermeir

Wanneer ik deze intro schrijf voor alweer een Toverberg – mijn derde voorwoord al, wie had dat ooit gedacht – zitten we niet enkel in een tweede coronagolf (begin of eind ervan, dat hangt af van waar in dit kleine landje je woont), maar ook nog eens in een knoert van een hittegolf. Je zou je haast gaan afvragen wat het ergste is. Temperaturen boven 30°C zijn voor mij sowieso een soort voorproefje van de hel, maar ik besef meteen dat ik vooral niet wil ontdekken hoezeer ik hierin ongelijk heb – in vergelijking met een ernstige corona-infectie, is dit wellicht nog maar het vagevuur. En toch...

Maar goed, wie – zoals velen van ons pakweg begin februari – dacht dat we intussen reeds lang van deze epidemie verlost zouden zijn en vrijelijk van de zomer konden genieten, is er helaas aan voor de moeite. We zitten iets minder in “lockdown”, gelukkig, maar toch zijn de *Coronadagboeken* van Bart Madou nog steeds brandend actueel, net als de tafereeltjes die Magali De Vlaeminck ons zo delicaat afschildert in *Over de grens*. We zijn dus alweer verplicht het dichter bij huis te gaan zoeken, in onze *Bakermat*, zoals onze jaardichteres Hilde De Cock. Maar de eenzaamheid in de grootstad, zoals wijlen Hans Vanhulle die ontdekte in *Pluk de Dag* van Saul Bellow, weegt ook nu op heel wat vrijwillige of onvrijwillige alleenstaanden, en velen voelen zich gevangen in hun “bubbel”, zoals Ludwig van Beethoven zich gevangen voelde in zijn doofheid. Enkel de kunst weerhield hem ervan zelfmoord te plegen, leert Bart ons. Ook Philippe Lançon voelde zich verschrikkelijk eenzaam tijdens zijn herstel na de aanslagen op Charly Hebdo, vertelt Marie-Rose D’haese. Maar de mens is veerkrachtig, misschien wel door zijn vermogen tot zelfbewustzijn en rede, zoals Carine Vankeirsbilck bij Leibniz ontdekte. Of is het dankzij de liefde? Marie-Claire Devos las – zonder *Leesgroep*, dit keer, om evidente redenen – hoezeer de Zweedse schrijver Enquist naar liefde verlangt, terwijl hij ze tegelijkertijd ook vreest.

Hoe dan ook, de mens is vindingrijk genoeg om te ontsnappen aan zijn of haar gevangenschap. Ik overweeg alvast om net als Xavier de Maistre een *Kammerreis* te maken. En al kunnen we dan voorlopig geen grote reizen maken, zoals avonturierster Aleksandra David, een van Bart Madous *Femmes de sa vie*, we kunnen er toch van dromen via de tentoonstelling *Mappa Mundi* die Rita Vanhoutte bezocht in de Villa Empain. Of aan de hand van de prachtige natuurfoto’s in de Brugse tentoonstelling *Walk_about*, die Johan Debruyne ons ten zeerste aanbeveelt.

Een ding is zeker: kunst is altijd een stevig houvast in moeilijke tijden. Het belang van de kunst ontdekken we via de nieuwe rubriek *Pathéscope* in de *Legend of 1900*. Zover als het hoofdpersonage hoeven we niet te gaan, maar we maken toch maar beter tijd voor cultuur, want die *Tijd* gaat snel, dat hoefde ik je eigenlijk niet meer te vertellen (al doe ik dat toch nog even aan het eind van deze editie). Maak het je dus maar meteen gemakkelijk voor een paar verrijkende en ontspannende uurtjes met deze Toverberg. Veel leesgenot!

Waarheid en herinnering

Door Johan Debruyne

WALK_ABOUT - Jean Godecharle in concertgebouw Brugge

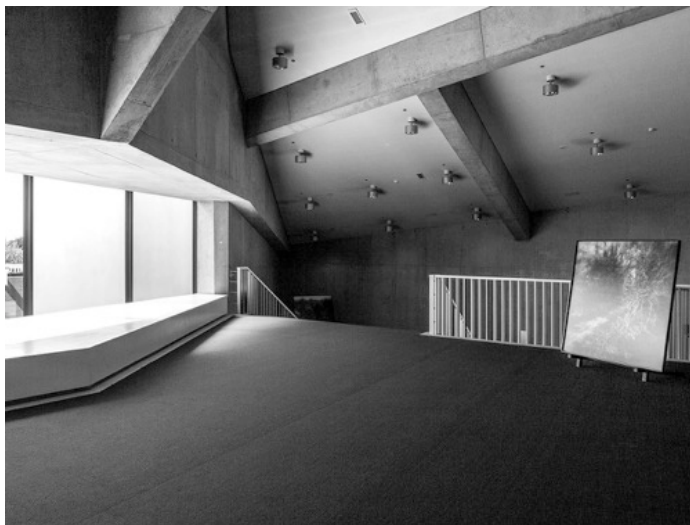
Je weet niet wat je ziet.

In Brugge moet je om een bepaalde zaak niet verlegen zitten: dat je voor wat dan ook geen fotograaf zult vinden. Waarmee ik helemaal niets kwaads over Brugse fotografen in de geest heb. Maar ik kan me de laatste decennia geen Brugs cultureel evenement herinneren, zonder dat ook de fotografie prominent aan bod kwam. De drijvende kracht leek mij Joost Goethals te zijn, leraar fotografie aan de academie, die tevens een kleine galerie runde in de Ezelstraat (nu broodjeszaak "Ortiz"), een erg gedreven team rondom zich verenigde en vandaag directeur is van de Stedelijke Academie Brugge.

Nu ben ik niet bepaald een kenner van fotografie an sich. Al wat naar techniek en/of cijfers ruikt, maakt me tureluurs. Maar wat doet dit ertoe? Een kunstwerk, of dat nu een foto is of iets anders, grijpt je aan of doet dat niet. Eigenlijk heb ik nooit een onderscheid gemaakt. In een recent gesprek dat ik met Jean Godecharle in het concertgebouw had, verwoordde hij het correct: "Zowat iedereen voelt of noemt zich fotograaf, maar is het daarom nog niet. Wat wel een feit is: iedereen fotografeert!"

Soit. In het Genthof hebben we gedurende een behoorlijke tijd een bijzonder kleine fotogalerie gehad. Ik ben er zelden binnengestapt. Het zal met mijn claustrofobie te maken hebben. Al te klein. Vond ik. Initiatiefnemer Luc Rabaey, ook hyperactief geweest met het fotoapparaat, is er ondertussen mee gestopt. In de tuin van het Volkskundemuseum zag ik monumentale foto's, op diverse plaatsen in de aloude stede en langs de vestingen maakten ze hun verschijning, en ik vergeet de

“Brugottahal” (Biekorf), waar je eigenlijk geen kunstwerken zou mogen tentoonstellen. Je kan er bijvoorbeeld helemaal geen afstand nemen. En net dit laatste was zo boeiend deze middag, toen ik het concertgebouw binnenstapte om van het fotografisch werk van Godecharle te genieten.

Watou

Tot voor ik in het grensdorpje Watou, meer bepaald in de “Comtemporary Art Gallery” van Hilde Vandaele, een tentoonstelling toelichtte en op mijn weg door het kasteelgroen op een ingelijste brok wit-zwarte natuur botste, wist ik dat Godecharle, die in de ruime Brugse regio sinds lang de naam geniet van een technisch bijzonder onderlegd en bedreven fotograaf, het over een andere boeg had gegooit: weg scherpte; welkom poëtische raadselachtigheid.

Bijzonder boeiend, voor hem én voor de liefhebber van beeldende kunsten, dat zo iemand, de zestig voorbij, nog zo’n switch maakt. Een reeks toevalligheden en een heel oud fototoestel zouden leiden tot de kunstwerken die je tot 15 november 2020 nog in het concertgebouw kan bewonderen, want ook daar lopen geregeld projecten rond fotografie, zij het ook daar wellicht met te weinig middelen. Brugge en actuele beeldende kunst, nietwaar..

Wandelaar

Ontiegelijk veel vaker dan vroeger verlaat Godecharle vandaag zijn studio. Hij is een wandelaar geworden, een straatjutter, zoekend naar “verloren” stukjes natuur, die hij met de computer dermate manipuleert, dat een en ander leidt tot werken waarin je verdwaalt, of die een sfeer ademen die je zegt: hier verdwaal je

beter niet! Ik zei "zoeken". Nu ja, serendipiteit. Vermengd met kennis, kunde en gevoel, tot en met het eindresultaat.

De beelden die Godecharle creëert hebben iets onbestemds. Je wijst ze niet thuis. Is dit groot? Of klein? Is dit zee? Of is het bos? Of een nietig hoopje groen ergens verloren in stedelijk gebied? Godecharle is een "groenjutter" die beelden maakt die je doen wegdromen of op z'n minst je fantasie prikkelen. Zo zie ik iets in wolken. Maar zijn het wel wolken die ik zie? Het kan me niet schelen. Ik ben op weg, op zoek, dichtbij huis, in coronatijd... Heerlijk, toch?

In het concertgebouw hangt zijn werk onder meer over de hele lengte van een van die fascinerende betonmuren. Soms lijst hij niet in en kleeft de foto op de muur. De oneffenheden van het beton spelen mee. Zo'n blijver zou hier op zijn plaats zijn, denk ik plots. Enkele grote werken staan op bijzondere sokkels en kunnen ook buiten gedijen. Heerlijk hoe daar de natuur een spel speelt met dingen waarmee hij aan ongeremd groen of "buiten" appelleert.

Zwerven

Wit-zwart pleegt men dit te noemen, en toch ontwaarde ik kleur! Heel subtiel. En al even merkwaardig. Het werk reveleert na enige tijd zo veel, sleept je mee van de ene naar de andere onbekende bestemming, dat je - met slechte poten zoals ik - de initiatiefnemers het idee zou willen suggereren om voor elk van de werken een strakke zwarte stoel te plaatsen. Die stoelen zouden minder storen dan de parkingarchitectuur die de scheppers van het concertgebouw - onbegrijpelijk - op 't Zand hebben laten neerpoten.

Het is Hans Eneman die een tweetal korte teksten bij de tentoonstelling levert. Een ervan wil ik u niet onthouden.

Hans Eneman: "Voor de expo *walk_about* zwierf Jean Godecharle door verlaten landschappen. Onderweg fotografeerde hij aarde en steenpuin begroeid met mossen, bomen en kleiner struikgewas. We krijgen secure beelden te zien, mooi en fragiel, doordrenkt van de visuele rijkdom van de wereld. Vaak lijken het plukjes ongerepte natuur, eilandjes van dicht en aaibaar groen, die werden uitvergroot tot een woud dat reikt naar het grote, het onvoorstelbare, het eeuwige, het niets. Deze foto's zijn dromerig en tegelijkertijd afstandelijk: we lopen op een zachte moslaag, maar voelen de rotsen daaronder. Bijzonder knap werk dat u tot 15 november kunt gaan bekijken van woensdag tot en met vrijdag, van 14 tot 18u. Op zaterdag en zondag tussen 10 en 18u.

Book on the Hill

Door wijlen Hans Vanhulle

PLUK DE DAG – SAUL BELLOW

***Ecce Homo*, of hoe de kansen van een grootstedse 'alleman' in New York op een dag kunnen keren...**

Tommy Wilhelm is vierenvestig jaar en heeft dringend geld nodig. Hij is een aan lagerwal geraakte ex-acteur en betreft een kamer in een New Yorks hotel waar ook zijn vader verblijft. Hij drinkt veel en is verslaafd aan barbituraten. Een korte schets van zijn levenssituatie verduidelijkt reeds veel: hij leeft gescheiden van zijn vrouw en twee kinderen. Zijn vrouw heeft het hoederecht over de kinderen; hij behoudt zijn vrijheid, maar als enige kostwinner dient hij wel een berg alimentatiegeld op te hoesten en zijn vrouw poogt voortdurend alle kosten voor de opvoeding van de kinderen op hem af te wentelen.

Als troost kan hij de kinderen eenmaal per week meenemen naar een baseballwedstrijd van de *Brooklyn Dodgers*. Zijn vader is een hoogbejaarde, befaamde diagnosticus-arts op rust, die de strijd van het leven reeds achter de rug heeft en die verder met geen problemen meer wenst geconfronteerd te worden. Zijn enige zus woont ver weg en met haar is hij niet meer *on speaking terms*. Zijn moeder is reeds lang overleden. Hij heeft zijn universitaire studies in een pril stadium afgebroken op aanraden van een talentenjager van twijfelachtig allooi, die hem de hemel op aarde beloofde in de filmindustrie in Californië. Maar na zeven jaar aanmodderen in dit milieu, zonder noemenswaardig succes, hield hij het daar voor bekeken. Verder dan onbeduidende bijrollen bracht hij het nooit. Hij was zelfs even hulpbroeder in een hospitaal in Los Angeles. Dan wordt hij maar verkoper voor de Rojax Corporation aan de Oostkust, een bedrijf gespecialiseerd in kindermeubelen en toebehoren. Na tien jaar werken moet hij evenwel zijn verkoopsector met een ander delen en een leidinggevende functie in de raad van bestuur wordt hem door de neus geboord door een plots opduikende schoonzoon van een eigenaar. Uiteindelijk geeft hij ook aan deze job de brui. Ontgoocheld en gedegouteerd over wat de *ratrace* van het werkelijke leven uiteindelijk maar voorstelt, wil hij het over een andere boeg gooien en laat zich inpakken door de mooie

praatjes van een zekere Dr. Tamkin, ook een bewoner van het hotel. Over zijn leven tot dan toe fulmineert hij tegen zijn vader: "Praat me niet over vrijheid. Een rijkard kan vrij zijn met een inkomen van een miljoen netto. Een arme drommel kan vrij zijn omdat niemand het kan schelen wat hij uitvoert. Maar een man in mijn positie moet zich in het zweet werken tot hij dood neervalt." (p.61) Wilhelm laat zich door Tamkin meetroten naar de beurs van Wall Street om er zijn laatste zevenhonderd dollar in te zetten op hoogst speculatieve transacties op de goederenmarkten. Tamkin is een welbespraakte fantast met sjamanistische trekjes die Wilhelm ongeziene winsten voorspiegelt en hem een hedonistische levensvisie weet aan te praten: hij wil de mensen in het *hier en nu* brengen, in *het werkelijke bestaan*: "Het verleden is niet goed voor ons. De toekomst zit vol onzekerheden. Alleen de tegenwoordige tijd is werkelijk - Pluk de dag." (p. 81) Dit *bon mot*, geplukt uit een gedicht van Ronsard (*Cueillez dès aujourd'huy les roses de la vie*) doet Wilhelm overstag gaan voor de verlokkingen van het grote geld. Ondanks herhaalde waarschuwingen van zijn vader om zich niet met de man in te laten en na hevige emotionele tegenspraak met zichzelf, vertrouwt hij ten slotte Tamkin een volmacht over zijn rekening toe. Nog dezelfde dag wordt hij opgelicht en verliest alles. Naar het wrange vervolg hoe het nu verder moet met Tommy Wilhelms leven geeft Saul Bellow de lezer het raden.

In wezen is dit het debacle en drama van een man met een uitgesproken jongensachtig karakter, die zich veeleer laat leiden door plotse emotionele impulsen dan door een rationele en nuchtere inschatting van het soort mensen met wie hij zich best omringt voor zijn financiële en relationele avonturen. De planning van zijn leven was een puinhoop en nu wordt hem de rekening gepresenteerd. Omdat niemand hem helpt zijn uiteen geranseld en verzwakt sociaal weefsel terug op de rails te krijgen, is hij extra kwetsbaar om een weerwoord te stellen tegenover de haaienwereld van de grootstad. Met toenemende wanhoop ervaart hij een wurgende en ontstellende vervreemding en eenzaamheid. "Je moest blijven vertalen, uitleggen, alles doornemen, en het was een hellevaart niet te begrijpen of begrepen te worden, niet de gekken van de normalen te kunnen onderscheiden, de wijzen van de dwazen, de jongen van de ouden of de zieken van de gezonden. De vaders waren geen vaders en de zoons geen zoons. Overdag moest je tegen jezelf praten, en 's nachts met jezelf redeneren. Wie was er anders om tegen te praten in een stad als New York?" (p.102)

Maar er komt nog een apotheose in deze korte roman, een beklemmende finale neergepend met een schier mythische envergure. Hevig aangedaan na de catastrofale transacties op de beurs, spoedt Wilhelm zich terug naar het hotel.

SAUL BELLOW Pluk de dag

Van nu af is hij totaal berooid. Tamkin blijkt met de noorderzon en met het instapgeld van Wilhelm verdwenen te zijn. Wat volgt is een beslissende en uiterst heftige confrontatie met zijn woedende vader, die hem een *nagel van zijn doodskist* noemt en hem elke sprankel hoop op financiële steun meteen definitief doet vergeten. Het komt tot een onherstelbare breuk tussen beiden. Aan de receptie vindt Wilhelm bovendien een bericht van zijn vrouw. Met zijn laatste *dimes* belt hij haar op en wordt tot overmaat van ramp nog eens flink de mantel uitgeveegd omwille van te laat gedateerde cheques die hij haar toestuurde. Hij is zo woedend dat hij bijna het telefoontoestel van de muur rukt. Ontredderd, verward en beduusd vlucht hij de

straat op en door het gedrang van een menigte op de stoep wordt hij naar een synagoge gestuwd, waar juist de offergang van een begrafenis plaatsvindt. De onbekende dode ligt opgebaard in een open kist en Wilhelm schuifelt dan ook maar aan voor de begroeting. Als hij bij de kist aankomt en zijn blik de starre ogen van de dode kruist, voltrekt zich een geweldige catharsis in zijn ziel. Hij begint onbedaarlijk heftig te huilen: "De bron van alle tranen was plotseling in zijn binnenste opengebarsten, zwart, diep en heet, en ze stroomden naar buiten, schokten zijn lichaam, bogen zijn koppige hoofd, kromden zijn schouders, verwrongen zijn gezicht en verkrampten de handen waarmee hij zijn zakdoek vasthield. Zijn pogingen zichzelf weer in bedwang te krijgen waren nutteloos. De koude bal van woede en verdriet in zijn keel klom naar boven, hij gaf alle weerstand op, begroef zijn gezicht in zijn handen en huilde. Hij snikte met hart en ziel." (p. 143) Alle verhullingen en illusies vallen hier weg - de gehele galerij van *vrienden en bekenden* waarvan je meent dat ze het goed met je voor hebben, toont plots haar hol en afzichtelijk gelaat. Het zichzelf toegemeten imago met zijn bezwerende bedwelming van het altijd triomferende ik stort als een kaartenhuis in elkaar, en de godganse omgeving weerklinkt nog een enkele keer als een rinkelende cimbaal. Bellow weet hier meesterlijk het gemoed van de lezer te treffen alsof hij hem een vanitasschilderij van Hans Baldung voorhoudt.

Op mythologisch niveau kan de instorting van Tommy Wilhelm geduid worden als een moord van de leegte op de levensdrift. Daar werkt dit korte boek zich in zijn 144 pagina's gestaag en crescendo naar toe. De taal van Bellow is als levensecht uit dagdagelijkse conversaties geplukt, er steekt ritme in het verhaal en de compositie is knap. Qua thematiek is er een vaag waarneembare verwantschap met *Alleman (Everyman)* van Philip Roth, hoewel de schrijftuur veel klassieker aan-

voelt, meer direct is en dus minder literair doorwrocht. Het is immers vierendertig jaar eerder geschreven. Opwekkend is het niet. Cynisch of defaitistisch al evenmin. Noem het veeleer een realistisch, confronterend en *thought-provoking* portret van het Amerika zoals het er in de jaren vijftig voorstond, een niets verhullend *demasqué* dat de ware aard van het *Cockaigne* dat de USA voor zijn uitverkoren burgers ooit pretendeerde te zijn, blootlegt, een status die het overigens nu nog steeds tegenover al zijn ingezetenen tot elke prijs wenst hoog te houden. Misschien is dit nog maar eens een Amerikaans boek die de gevleugelde New Yorkse woorden “*If I can make it there, I’ll make it anywhere*” (Sinatra) op een indringende manier bevraagt en in twijfel trekt. Het schetst ons de ijle, smalle en vluchtige contouren van die schim, *the American Dream*, waar dit land op voortstuwt en waar nog steeds de velen die haar najagen de tanden op hebben stukgebeten. In de finale toont Saul Bellow ons hier evenwel het naakte gelaat van een illusiezoeker, gevallen man, een gemiddelde *Elickerlyc*, en hij weet precies hoe het ons te doen oplichten met de kracht van een plotse bliksemschicht die de duistere nacht doorklieft...

Elsenspinsels

Door Els Vermeir

KAMERREIS

Bij het begin van de coronacrisis beval iemand op Radio 1 het boekje *Voyage autour de ma chambre* van Xavier de Maistre aan, om de vermeende vrije tijd nuttig door te brengen. Tijd die ik op dat ogenblik helaas niet had. Maar kijk, wie zei ook weer dat het nooit te laat is?

Ik ben er intussen toch in geslaagd met Xavier op kamerreis te gaan. Een aangename afwisseling overigens met *Wij* van Jeroen Olyslaegers, een boek dat ik mezelf al een paar maanden met koppige vastheid probeer door de strot te duwen, maar dat in vergelijking met de *Voyage* smaakt als een poel gestagneerd water: overloos saai, en met een stijl die me nog het meest doet denken aan mijn eigen opstelletjes in de lagere school (of ben ik nu te streng voor mezelf?).

Enfin, het oordeel over *Wij* is voer voor een andere discussie.

De bedoeling van *Voyage autour de ma chambre* is eenvoudig en u misschien al bekend: de auteur zit – net als wij in de lente van 2020 – opgesloten in zijn kamer en besluit een mentale reis te maken van meubel tot meubel – met omwegen langs schilderijen en andere objecten. Het leidt tot heel wat herkenbare, maar soms ook bevreemdende gedachtecronkels, die jullie maar beter zelf ontdekken.

Bij het lezen van het boekje vroeg ik me af bij welke voorwerpen ik zelf stil zou staan bij een soortgelijke reis door mijn kamer – of beter: door onze living. Niet dat ik de hele reis wil over doen, dat zou ons te ver leiden. Laat ik me maar beperken tot een commerciële reisfolder...

Zou ik halt houden bij de sepiakleurige, verkreukte foto's van mijn overgrootouders, en uitweiden over de lichaamskenmerken die de tand des tijds en de kronkels der genen hebben doorstaan? Waarbij ik me meteen zou afvragen waar de uitdrukking 'tand des tijds' vandaan komt? Gaat het om de tand die in vroegere tijden – en nu nog – als eerste de schadelijke gevolgen van een slechte voeding of onkiese (!) leefomstandigheden aan het licht bracht? Of werd de tijd voorgesteld als een vraatzuchtig monster dat wellustig zijn tanden zette in het leven van de mens? Helaas, opgesloten in een kamer heb je geen etymologisch woordenboek voorhanden, en op internet is het ook al niet zo direct te vinden. (Is internet trouwens überhaupt toegelaten voor een gekerkerde?)

Ojee... snel naar een volgend voorwerp, voor ik ook over kerkers ga mijmeren... Dat voorwerp is dan misschien de piano, ooit een zielige schooier die de liefdehaat verhouding van een solfègeleerling weerspiegelde in *afgebeten* cirkels op het hout, waar lekkende bloempotten de plaats hadden ingenomen van vingervlugge handen. Dit tot ik de rammelkast met een laagje vernis omtoverde tot een begeerenswaardig stukje antiek, een daad die misschien de eerste aanzet vormde tot toenadering tussen mijn schoonmoeder en mezelf. Maar dat is dan weer een verhaal dat ons zeker te ver zou leiden.

Er zijn ook nog de koperen plaatjes van mijn oma, met spreuken van Guido Gezelle, die herinneren aan een verre, patriarchale wereld en beelden oproepen van lagere schooluitstappen naar meimaandkapelletjes, van grote witte strikken en blauw-wit geruite kinderschortjes. Een wereld waarvan ik me amper kan voorstellen dat die ooit heeft bestaan, terwijl ik met afgrijzen moet vaststellen dat zelfs ik dergelijke uitstapjes nog heb meegemaakt.

Maar reizen is het tegengestelde van stilstaan, dus beter niet te lang blijven hangen bij dezelfde muur: halali, we moeten verder.. Naar de *quinqué* misschien, zoals ik mijn moeder petroleumlampen steeds hoorde noemen, en waarvan er nu een exemplaar als jachttrofee op onze kast staat, een van de vele erfenissen die de verhuis van mijn schoonouders naar een woonzorgcentrum ons opleverde. Een *quinqué* die eigenlijk geen *quinqué* blijkt te zijn, want dat, zo leert ons Wikipedia,

is in feite een Argandse lamp, een olielamp die toch net niet hetzelfde is als de verwante, maar recentere petroleumlamp. We reizen om te leren!

Antiek (of toch minstens brocante) zou ook de marmeren plaat met tekening van *Pee Klak* zijn, een geschenk dat ik kreeg bij de publicatie van mijn eerste boek over diezelfde lokale dorpsheid. Net zoals die laatste een dubbelzinnige figuur was – een schelm met een goed hart, een Uilenspiegel-*light* zo je wil – hangt er een dubbel gevoel aan dat beeld. Wil ik wel herinnerd worden aan het boek, waarvan de uitgave me letterlijk overviel en waar ik in feite liever niet meer mee geassocieerd word? Al was de periode waarin ik het schreef dan weer wel gedenkwaardig en was de bijhorende boekvoorstelling een zeldzaam hoogtepunt in mijn bestaan... Ook van andere hoogtepunten zijn nog sporen terug te vinden op mijn reis rond de kamer: mijn gedroogde bruidsboeket en de tinnen bordjes met de namen van onze kinderen, die daar een haast natuurlijk vervolg op vormen. Tradities die intussen, een goeie kwarteeuw later, vast alweer schromelijk achterhaald zijn. Of waren ze dat zelfs in die tijd al? Ik heb me vaker de bedenking gemaakt dat wij een scharnierpunt vormen tussen generaties.

We zijn nog met een flinterdun vliesje gehecht aan tradities die onder babyboomers en hun voorgangers leefden, terwijl die ons als moderne nozems beschouwden. En hoewel we voor sommigen tot dezelfde generatie X behoren, hebben we dan weer weinig voeling met de zogenaamde Pragmatische Generatie, verweende nesten die amper enkele jaren jonger zijn dan wij. Als “verloren generatie” zitten wij gesandwicht, niet enkel tussen zorgbehoevende ouders en aandacht vragende adolescenten, maar ook tussen een onderaan de naoorlogse ladder begonnen autoritaire generatie, die tot op vandaag geen tegenspraak duldt, en een mondige, uiterst zelfzekere lichter die zich niet eens laat adviseren, laat staan bevelen. Je kan je afvragen waar onze halve eeuw ervaring uiteindelijk toe heeft gediend.

Maar goed, intussen zijn we ver afgedwaald van het beeld van *Pee Klak*, hoog tijd om ons naar de eindbestemming van deze reis te begeven. En wie mij kent, weet dat die reis onvermijdelijk zal eindigen in een kikkerpoel... Want als deze kleine, maar volwassen dikkopjes ergens zullen overleven, dan zal het wel in mijn huis zijn... In keramische, kristallen, houten, stenen, metalen of pluizige vorm dan wel. Net als *Pee Klak* is mijn kikkercollectie – op heden zo’n 130 exemplaren in alle maten en gewichten – me eigenlijk meer overkomen dan dat ze doelbewust is ontstaan. Maar ze heeft me een ding geleerd: wie oog heeft voor het kleine, ontdekt grootse dingen. Het is een onderwerp dat een verhaal op zich waard is. Maar dat vertel ik graag een andere keer..

Over de grens

Door Magali De Vlaeminck

De vliegende kus

Een tweepersoonstuig
zal het zijn,

ongevleugeld,
met een ingebouwde landingsbaan
in het model van mijn armen.

Met propellers op het raam
om de mensen die 't zoenen niet doen
op afstand te blazen

*Ik moet alleen nog nadenken
over een rietje
om tijdens het vliegekussen
op adem te kunnen komen.*

Vliegen zul je!

Je Panamarenko zal ik zijn.

Tweedehandsbeurs

Versleten miserie,
afgeleefde pijn,
geluk met gaten,
antiek verdriet,
uitgerafelde goedheid,
vriendschap waar de mot in zit,
vergeelde tranen,
afgeschenen hoop,
nooit gebruikt geloof.

Gelijmd vertrouwen (met secondelijm),
een glimlach aan een ketting (zonder slotje),
kapotgekuste mondmaskers (elastiekjes nog oké)

en een doos vol miskochte liefde.

Terug naar school

Voor meester Jan, Steinerschool Aalst - Michaëli

Morgen verschijnen de Jezusjes en de kleine Maria's weer op het plein
spelenderwijs leren ze hun kruisje dragen,
al zijn ze nog zo klein,
't is vaak zwaarder dan de Here 't vrage.

De meesten zullen 't menszijn nooit ontgroeien,
ook al ziet de juf of meester in hun hart
het christusvuurtje gloeien.

Laat ons knielen voor deze kleine goden,
niet meer klein, maar even grote.

Laat ons bidden in hun taal,
want 't is door te mysterieuze woorden,
dat geloof in 't mensenhoofd verdwaalt.

't Licht van prevels en van spreuken
moet nog zakken naar hun hart
en dat is wat ons schooltje tracht.

Ik pinguïn jou

Jij pinguïnt mij (met thee)

Hij pinguïnt haar

Zij pinguïnt hem

Wij pinguïnen elkaar

Jullie pinguïnen nooit

Zij pinguïnen altijd

Hoe zou het zijn om
gepinguïnd te worden?

'Liefje, dat is een waggelende ervaring.'

De vitrines

Ze zitten uren achter het raam in comfortabele fauteuils. Sommigen zelfs de hele dag, om aandacht te scharrelen. Jong en oud passeert. Sommigen traag, anderen met haast in hun pas. Wie geen blik op hen werpt, wordt toch door allen gezien. Het zijn ervaren camera's in vertrouwde poses. Ze loeren en staren je aan. Hun ogen zijn vangarmen.

Na het middaguur passeer ik ook. Vanachter het eerste raam zwaait Benedicte. Gisteren droeg ze kniekousen. Ook de andere dames herkennen me, zwaaien en glimlachen. Ze jeuken bij me binnen.

Ik tik op het laatste raam. Achter het gordijntje zit ze wat verstopt. Ze lijkt ingedommeld. Moe van het wachten, of uitgeput van de vangarmen die ze dag in dag uit door het raam moet duwen om gezien te worden.

Een verzorgster rolt de rolstoel van mijn oma dichterbij het raam. Ik zet mijn mondmasker af en glimlach.

Beeldspraak

Door Rita Vanhoutte

MAPPA MUNDI

Villa Empain, Boghossian Foundation, Brussel.

Tentoonstelling nog te bezichtigen tot 4 oktober 2020.

Wie herinnert zich nog de gedrukte landkaarten in de klaslokalen of de kaarten die we openvouwden om de weg te vinden? Allemaal nostalgie. Nu zitten we in een tijd waar elk punt op aarde zichtbaar is met enkele muisklikken en waar satellietbeelden ons gebieden tonen van ver weg of dichtbij, alsook een wegennet met allerlei informatie.

Op de tentoonstelling *Mappa Mundi* brengen een dertigtal hedendaagse kunstenaars, van verschillende geografische herkomst en uit verschillende culturen, op hun eigen manier hun inspiratie over op de wereldkaart. Ze doen aan *Mapping*. Poëtisch, absurd, perfectionistisch, humoristisch, utopisch, surrealistisch en soms met een politiek doel voor ogen, maken ze hun manifest.

Feit is dat hedendaagse kunstenaars gefascineerd zijn door wereldkaarten, die ze heruitvinden en transformeren.

De wereldkaart is voor hen niet alleen een basis van waaruit allerlei grafische experimenten mogelijk zijn, maar ze is ook een voorwendsel om na te denken over de toestand van de wereld. En om commentaar te geven op de hedendaagse maatschappij, machtsverhoudingen, ecologie en conflicten.

De poëzie vindt u in het werk van Marcel Broodthaers, die een gewone wereldkaart transformeert tot een poëtische kaart, die hij in close-up filmt en waarmee hij uitnodigt om te reizen.

In het werk van Mona Hatoum is de politiek nooit ver weg. In *Map (Mobile)* worden continenten opgehangen, verspreid in de ruimte. Ze riskeren tegen elkaar te botsen. Terwijl haar wereldkaart in tapijdstof op sommige plaatsen opgegeten wordt door motten, waardoor ze een kaart creëert die is weggevreten door conflicten.

Surreëel is het werk van Rudi Mantofani. *The World and the earth* is een vervormde voorstelling van de wereld. De wereld is een kubus geworden die rust op een punt en waarbij de continenten zich aan verschillende kanten van dit regelmatige volume uitstrekken.

Vik Muniz ontwierp een wereldkaart met afval en verwijst daardoor naar de ecologische gevolgen van de overconsumptie. Rivane Neuenschwander toont de video *Continent* waarbij een hoop mieren de wereldkaart van honing verslinden. Zij verwijst hiermee niet alleen naar de eindigheid van de natuurlijke hulpbronnen van onze planeet, maar ook naar de bedreiging van het land door de stijging van het waterniveau van de oceanen.

Wijnen Nelson Leiner geeft op humoristische wijze kritiek op het Westen door een wereldkaart te tonen, bedekt met Walt Disneyfiguurtjes en karikaturale figuren. Hij klaagt daarbij het ordinaire racisme aan.

Wim Delvoye verzint een utopische wereld waarbij hij steden en regio's fictieve namen geeft. Alighiero Boetti laat een wereldkaart borduren waar elk land wordt vertegenwoordigd door de kleuren van zijn vlag. Emilio Isgro wist alle taal uit de wereldkaart en laat alleen abstracte vormen met bekende contouren zichtbaar.

Absurder dan het videowerk van Eric Duyckaerts vindt u in de tentoonstelling niet: als filosoof en jurist sloeg hij de weg van de kunst in en in zijn video *Le Cartographe* bevraagt hij de kloof tussen waarheid en zekerheid. Hij baseert zijn eigen discours op bewezen concepten en wetenschappelijke modellen.

Deze weerlegt hij om op absurde, humoristische wijze aan te tonen dat “bewezen waarheden” niet minder onwaar zijn.

De perfectie zien we in het fotorealistisch beeld *Dubai World III* van Andreas Gursky. De digitale fotografie maakt het sinds het begin van de jaren negentig mogelijk te retoucheren en verschillende oogpunten te combineren, waardoor het werk van Gursky perfectionistisch is. In het werk verwijst hij naar een gigantisch project om een kunstmatige archipel aan te leggen in de Perzische Golf. Dit getuigt volgens hem van de uitspattingen van onze beschaving.

Mircea Cantor ten slotte geeft in zijn werk een kritische reflectie op de machtsverhoudingen in de wereld. *The world belongs to those who set it on fire* is daar een typisch voorbeeld van. Het is gemaakt met behulp van kaarsenrook.

Kaarten vroeger en nu, er is altijd een link geweest met kunst.

Doordenker

Door Carine Vankeirsbilck

Leibniz

Gottfried Wilhelm von Leibniz werd geboren in Leipzig op zondag 1 juli 1646 en overleed te Hannover op 14 november 1716. Hij deed zijn meeste wiskundige ontdekkingen tijdens zijn verblijf in Parijs.

1. Wiskunde. Het binaire stelsel is de eenvoudigste notatie voor getallen. Ons gewone decimale stelsel heeft een keuze uit tien karakters voor elke plaats (eenheden, tientallen, honderdtallen, enz.). In het binaire stelsel bestaan er maar twee karakters: een om een lege plaats aan te duiden en een om aan te geven dat zij vol is. Als de plaatsen los van elkaar kunnen worden aangegeven, bijvoorbeeld met behulp van een rooster, dan heb je niets anders nodig dan willekeurige merktekens of aanduidingen voor de gevulde plaatsen.

Veruit de belangrijkste van Leibniz' wiskundige prestaties was de uitvinding van de infinitesimaalrekening, die hij deed tegen het einde van zijn Parijse periode, in 1675. Ook in dit geval was hij niet de eerste (Newton was hem negen jaar voor geweest), maar Leibniz was wel de eerste die erover publiceerde in 1684.

De infinitesimaalrekening zorgt ervoor dat krommen en variabelen kunnen worden herleid tot wiskundige formules die tot dan toe alleen toepasselijk waren op constanten, rechte lijnen en bepaalde gemakkelijk uit rechte lijnen te construeren krommen.

2. Natuurwetenschap. Volgens Leibniz was het niet voldoende om mechanische wetten te formuleren en het gedrag van fysieke systemen te beschrijven en te voorspellen. Deze eis vormde de kern van Leibniz' aanpak van twee wetenschappelijke problemen die een aanzienlijke invloed zouden uitoefenen op zijn metafysica: zwaartekracht en de overbrenging van krachten tussen botsende lichamen.

3. Logica. Leibniz geloofde dat uiteindelijk de enige werkelijke dingen individuele substanties en hun eigenschappen zijn. In de eerste plaats kunnen andere dingen zonder hen bestaan, maar kunnen zij niet zonder andere dingen bestaan. Je kunt wel schapen hebben zonder kudde, maar geen kudde zonder schapen. In de tweede plaats zijn verzamelingen en relaties alleen wat zij zijn op grond van een soort mentale houding. Een kudde van vijftig schapen is niet een willekeurige verzameling van vijftig schapen, maar vijftig specifieke schapen die door intelligente wezens worden beschouwd als een eenheid ten opzichte van iets dat hen tot die eenheid maakt. Relaties veronderstellen dus een aantal bijzondere criteria of een punt ten opzichte waarvan zij die relatie vormen: een ding is alleen groot als je het in relatie tot iets kleiner beschouwt.

4. Metafysica. Toen hij een jaar of veertig was, zag het er inderdaad naar uit dat zijn filosofische denkbeelden plotseling in elkaar pasten. Hij beweerde toen ook dat alles voortvloeit uit het identiteitsprincipe en dat er een reden moet zijn waarom iets is zoals het is en niet anders. Een van de belangrijkste stellingen van zijn filosofie is dat de objectieve waarheid de som is van de verschillende standpunten van alle individuen.

5. God en de mens. Op een bepaald niveau bestaat de menselijke status in niet meer dan het vermogen tot zelfbewustzijn en rede. Volgens Leibniz wordt de menselijke ziel bij de conceptie als door een wonder tot deze status verheven, maar hij weigerde te speculeren over wat er met ons zou kunnen gebeuren na de dood. Daarvoor had hij ongetwijfeld een politieke reden, omdat er in zijn filosofie geen plaats is voor enigerlei vorm van volledige ontsnapping uit de materiële wereld via een speciale daad van goddelijke genade. Alle substanties moesten een lichaam hebben en daardoor tot deze wereld behoren – dat gold zelfs voor engelen.

Poëzie

Door Hilde De Cock

BAKERMAT

Wie morste met wijn op je lijfje
toen jij op de wereld kwam,
paarsrood tot de hals.

Een schoot wou je langer dragen,
het vlies niet sterk genoeg voor de adem
brak.

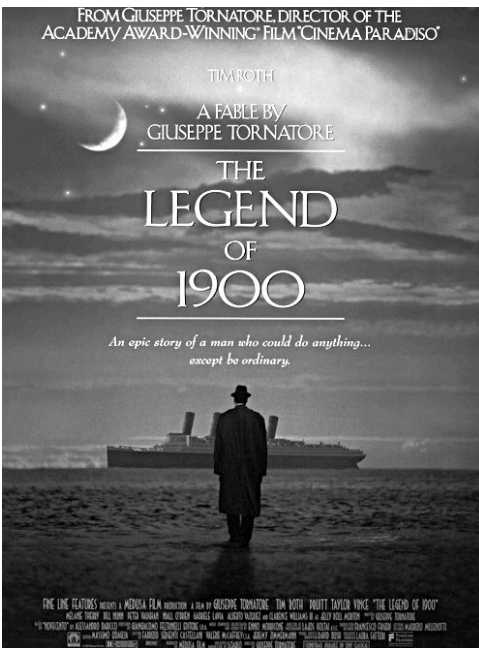
Nog voor je hoofdje de grond kan raken,
ontsluiten nieuwe handen een naam,
de eerste schreeuw slaat ons denken vlak.

Niets ligt voor jou uitgetekend,
ontmoeten als vrije keuze,
de breuk aan de navel niet keerbaar,
tot je gaat slapen voorgoed.

THE LEGEND OF 1900

De vaststelling dat film – toch ook een uiting van cultuur – tot nog toe niet of nauwelijks aan bod kwam in de Toverberg, bracht me op het idee om een nieuwe rubriek te starten, met de bedoeling daarin een aantal bekende of minder bekende films te bespreken.

Eigenlijk kwam het idee er na het lezen van een boek (*Et si les chats disparaissaient du monde* van Genki Kawamura, waar ik trouwens ook elders naar verwijst), en ook de eerste film die ik wil bespreken, ontdekte ik daarin. Een aangename verrassing, trouwens.

The Legend of 1900 (of *La leggenda del pianista sull'oceano*) dateert van 1998 en is een Engelstalige film van de Italiaanse regisseur Giuseppe Tornatore, met in de hoofdrol een jonge Tim Roth, die enkele jaren geleden indruk op me maakte als Cal Lightman in de serie *Lie to Me*.

De film is gebaseerd op de novelle *Novecento* van de Italiaanse auteur Alessandro Baricco.

De legende - verteld bij monde van een aan lager wal geraakte trompettist, Max Tooney genaamd – is het verhaal van een zekere *Danny Boodman T.D. Lemon 1900*, een vondeling op de SS

Virginian, die opgroeit als verstekeling aan boord van het schip en zich ontpopt tot een muzikaal wonder. Dat de film af en toe een hoog Walt Disneygehalte heeft, en soms wat schippert tussen komisch en tragisch, verklaart wellicht waarom niet alle critici even lovend waren.

Onterecht naar mijn gevoel en naar dat van de Chinezen, die storm liepen voor deze film en er een kaskraker van maakten. Hij sleepte dan ook best wat prijzen in de wacht, van *European Film Awards* tot *Golden Globes*.

Wat maakt de film dan de moeite waard? Vooreerst het prachtige decor en de bijhorende kostuums, die perfect de sfeer van de jaren '20 en '30 van vorige eeuw oproepen. Een mix van *Titanic* (de originele versie) en *The Great Gatsby*, zeg maar. Een aantal scènes zouden verder niet misstaan in het Red Star Line Museum: de indruk die de oceaan en de aankomst in New York moet gemaakt hebben op de Amerikavaarders, wordt op originele en geloofwaardige wijze in de verf gezet.

De setting op zich is dus voor mij al genoeg om "verkocht" te zijn. Maar de echte hoofdrol in de film is weggelegd voor de muziek. Zeker wie houdt van jazz en pianomuziek komt ruimschoots aan zijn trekken. Componist van dienst is dan ook niemand minder dan Ennio Morricone, duidelijk herkenbaar in de sfeermuziek tussendoor.

De combinatie van beeld en muziek resulteert in een aantal prachtige scènes, waarvan de "dans met de oceaan" (een vernuftig staaltje filmtechniek dat ik je graag zelf laat ontdekken) mijn absolute favoriet is. Ook het feit dat *Nineteen Hundred* in het uiterlijk en gedrag van mensen inspiratie vindt voor zijn muziek, wordt op schitterende wijze geïllustreerd. Beeld en muziek smelten hierbij werkelijk samen tot één ondeelbaar geheel.

En dan zijn er nog die kronkels van het toeval, ofte *synchroniciteit*, zoals onze vriend Jung ze zou noemen... Bijvoorbeeld hoe ook in deze film het reizen in de geest een cruciale rol speelt, net als in het boekje *Voyage autour de ma chambre*, dat ik eerder deze week las en dat in verschillende media werd aanbevolen als ideale coronalectuur. En hoe de film genomineerd werd voor een Golden Frog, een diertje waar ik ook in mijn bespreking van voorgaand boek bij terecht kwam. Met andere woorden: de cirkel is rond, alweer, en deze film stond duidelijk in de stapstenen van mijn reispad gebeiteld.

Voor wie de film wil zien: ik vond hem op de streamingdienst *Plex*, aankopen kan je hem o.a. via *Amazon*. Met wat geluk vind je hem ook in de plaatselijke bibliotheek (in die van Aalst is hij alvast beschikbaar, net als de novelle van Baricco, trouwens). Veel kijk- en leesplezier!

Indugraph

Andre Collier

Chapeau

Door Marie-Rose D'Haese

Le lambeau

Charlie Hebdo

Op 7 januari 2015 pleegden twee broers van Algerijns-Franse origine een moorddadige aanslag op de redactievergadering van het satirische weekblad Charlie Hebdo. In de nasleep van deze aanslag vonden er nog verschillende incidenten plaats, waarbij de Kouachi-broers uiteindelijk de dood vonden. Al Qaida eiste de verantwoordelijkheid op.

Aanleiding van de aanslag was de publicatie van de zogenaamde Mohammed-cartoons in 2006, die eerder al in het Deense Jyllands-Posten verschenen.

Bij de aanslag vielen 12 doden en 4 gewonden, waaronder Philippe Langon. Uit verontwaardiging over deze moorddadige raid kwam in Parijs een paar dagen later de grootste mensenzee uit de geschiedenis van de Lichtstad op straat: volgens schattingen van de politie zo'n 2 miljoen mensen. Hieronder heel wat politieke zwaargewichten, waaronder onze eigenste (toenmalige) premier Charles Michel.

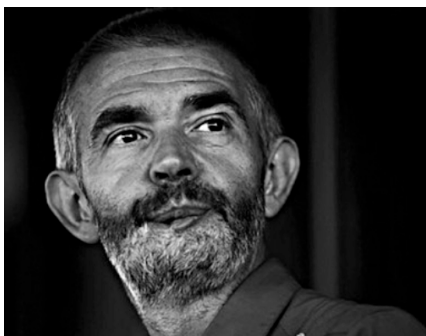
Op 7 januari 2015 verschijnt *Soumission* van Michel Houellebecq. Langons recensie hiervan zal enige dagen later in *Libération* verschijnen.

Philippe Lançon

Op het ogenblik van de aanslag is Lançon 51. Hij werkt als journalist en redacteur zowel voor de krant *Libération* als voor het weekblad *Charlie Hebdo*.

Hij heeft een master in Europees Recht, schreef verschillende boeken, had geruime tijd een televisieprogramma, was verslaggever in verschillende oorlogsgebieden en heeft een passie voor de literatuur van Latijns-Amerika. Vlak na de aanslag zou hij daarover een gastcollege aan de Princeton-University gaan geven.

3 jaar na de aanslag liet hij zijn boek *Le lambeau* (De Flard) verschijnen, waarin hij reconstrueert wat hem allemaal is overkomen en welke impact zo iets kan hebben op een mens.

Hij onderging 22 operaties, waarvan 13 om zijn gezicht te reconstrueren.

Het boek leest mede als een hommage aan de toewijding van de artsen en verpleegkundigen aan de gekwetste of zieke medemens.

Hij kreeg er de *Prix Femina* voor en de *Prix Spécial Renaudot*. Op het einde van 2018 wordt hem ook de *Prix Roger-Caillois* toegekend.

En een jaar later de Duitse *Hermann Kesten prijs* voor vervolgdde journalisten. Op YouTube zijn verschillende interessante opnames te vinden van zijn lezingen en interviews. Het is een mens die respect afdwingt en verdient.

Prix Femina

Deze literaire prijs bestaat al sinds 1904. Hij werd in het leven geroepen door 22 journalistes van het magazine *La Vie heureuse* en moest als tegengewicht functioneren voor de *Prix Goncourt*, die als vrouwenhatend gepercipieerd werd nadat hij werd toegekend aan Léon Frapié, ten koste van Myriam Harry. Het zal overigens dan nog 40 jaar duren eer de Goncourt wordt toegekend aan een vrouw, zijnde Elsa Triolet.

Le lambeau / de flard

Dit lezen wij op het achterplat van de Gallimard-uitgave:

Morceau d'étoffe, de papier, de matière souple, déchiré ou arraché, détaché du tout ou attendant en partie.

Par analogie : morceau de chair ou de peau arrachée volontairement ou accidentellement. (...)

Chirurgie : segment de parties molles conservées lors de l'amputation d'un membre pour recouvrir les parties osseuses et obtenir une cicatrice souple. (...)

De Nederlandse titel is *De flard*, die ik niet zeer gelukkig gekozen vind, daar wij flard(en) niet direct in verband brengen met iets fysieks, maar eerder met uitdrukkingen als: *ik herinner mij daar maar flarden van*. En dat is hier niet van toepassing.

De titel wordt geduid in het 12de hoofdstuk: daarin beschrijft Lançon hoe men in een 12-uur durende operatie met twee chirurgische teams zijn rechterkuitbeen verwijdert om hiermee zijn kaakbeen te reconstrueren.

"De ingreep had ook een andere naam en op een andere avond hoorde ik voor het eerst uit Chloés mond het woord dat me voortaan grotendeels zou kenmerken: 'de flard'. Ze wilden me een huidflap, een flard geven." (p. 249 van de Flammarionuitgave)

Het boek

De flard is een indrukwekkende reconstructie van en reflectie op een dergelijke ingrijpende levensgebeurtenis.

Aangezien hij lange tijd niet heeft kunnen spreken ten gevolge van zijn verwondingen, waarbij een derde van zijn gezicht door een kalasjnikov werd weggeschoten, en hij door vele verdovingen en toediening van morfine ook geen aantekeningen kon maken, is het een zeer moeizame wedsamenstelling geweest.

Meer dan het herstel van de lichamelijke toestand, wekten de psychologische gevolgen mijn interesse, de interactie met de chirurg, de verpleegkundigen en andere verzorgers, de bewakers, de bezoekers, de familie, de geliefden.

Hij slaagt erin om dat alles objectief te beschrijven. Lezer, objectief is hier geen clichéwoord, ik gebruik het uiterst zorgvuldig: objectief in deze omstandigheden betekent ook afstandelijk, als beschreven door een buitenstaander, ongenadig

en zonder aanzien des persoons. De stijl is eigenlijk zakelijk, met saaie, opsommende en zuiver beschrijvende stukken tot gevolg. Het is zeker geen roman, beter kan ik het woord verslag gebruiken.

Deze gedeelten overheersen echter niet, het zou onleesbaar zijn geworden. Wat de lezer bij de les houdt zijn juist die andere passages, waarin hij vertelt over de mensen die hem omringen en die hem nauw aan het hart liggen; de hoofdstukken waarin hij zijn eigen gemoedstoestand beschrijft.

Zo begint hoofdstuk drie met de opsomming van alle redacteuren met hun talenten en eigenaardigheden, hun kleinschalige trekjes. Het lijkt allemaal banaal en gewoon, maar in het licht van wat gaat komen, is het een buitengewone hommage aan dit team.

Men schrijft natuurlijk geen verslag van 500 pagina's, het wordt een heus boek, o.a. door alle herinneringen die naar boven komen in de vele maanden van roerloosheid en sprakeloosheid.

Als Lançon een zak vastpakt, krijgen wij het verhaal van de man die hem deze cadeau deed.

De beschrijving van de aanslag zelf is relatief kort, d.w.z., ze neemt weinig bladzijden in beslag, maar ze is wel zeer intens.

Als de aanvallers zich na twee minuten terugtrekken, heerst er een onwezenlijke stilte. Het opmerkelijkste is de afwezigheid van elk gevoel en de intensiteit van de stilte.

Men komt in een soort leegte terecht en stelt een aantal automatische handelingen: het hoofd draaien, registreren van wat men ziet zonder evenwel te begrijpen, vanuit lig tot zit komen. Ondanks zijn gruwelijke verwonding, verliest Lanser geen seconde het bewustzijn, maar de waarneming wordt wel gefilterd en het begrip wordt vertraagd. Hij voelt ook geen pijn. Wat hij voelt is, net als de overlevenden van de concentratiekampen, *la solitude d'être vivant*. (p.108)

Men beseft niet dat het "eerdere leven" voorbij is en men blijft de handelingen stellen die in dit gewone leven gebruikelijk zijn: vlucht annuleren, zich zorgen maken om de planten die water nodig hebben, om de fiets die onbeheerd ergens is blijven staan, bankkaart blokkeren... in welke situatie men ook terecht komt en hoe absurd en banaal dit alles in de gegeven omstandigheden ook is.

Toch komt er een overlevingsmechanisme op gang. Als hij bezoek krijgt van een dierbare jeugdvriendin, wijst hij haar af: omdat, zo zal hij haar later uitleggen, hij haar emoties en theatraliteit niet verdroeg in die omstandigheden. Hij had behoefte aan mensen die hem sterker maakten en zal op basis van dat criterium zijn bezoekers triëren.

Hij legt uit dat hij zich om die botte afwijzing van vriendschap geen beetje schuldig voelt: *de aanslag heeft komaf gemaakt met schuldgevoelens*. Het is een illustratie van de man Lançon na de aanslag.

Lançon laat ons delen in zijn beschouwingen over lichaam en geest. *Als ons lichaam volledig aan onze verlangens en wil ontsnapt*, zegt hij, *steekt het besef de kop op dat we niet meer dan een lichaam zijn.* (p.332)

Terzelfdertijd treedt er vervreemding op: het lichaam is een ding geworden, dat verzorgd, schoongemaakt, verbonden, gerepareerd moet worden. De lectuur van dit boek maakt nederig en dankbaar om wat we kunnen en krijgen via ons lijf. Bij het ouder worden genereert dit dankbaarheid om het genot en de kracht die het ons verschaft heeft in onze jonge jaren.

De vervreemding treft niet alleen het lichaamsgevoel, maar eigenlijk de hele mens. Een van de vreselijkste zinnen in het boek vond ik: *"j'avais des sentiments pour mes amis; je n'avais plus d'amour pour personne."* (p. 346)

Wanneer men sterk afhankelijk wordt van iemand, verwacht men dit wel eens met liefde. Lançon heeft dit door als hij beschrijft hoe hij van anderen, en in het bijzonder van zijn chirurg Chloë, alles aanneemt:

"Alles wat van Chloë kwam, maakte me bijzonder sterk. Het was geen liefde, maar afhankelijkheid." (p.355)

Men hecht zich ook aan de plek waar men verpleegd wordt. Dat is gedurende vele maanden La Pitié-Salpêtrière en voor verder herstel gaat het dan naar het militaire ziekenhuis, Les Invalides. Daar zal hij nog bijna zeven maanden verblijven...

Als er de eerste keer over ontslag wordt gesproken, zegt de chirurg: *"U moet zich beschermen tegen iedereen en tegen alle onzin die Jan en alleman tegen u uitkraamt over het vervolg, over uw gezicht dat zus of zo zal worden. Het was onvermijdelijk: u maakt deel uit van een nationale gebeurtenis die ieders leven heeft geraakt en bovendien hebt u een zeer bijzondere persoonlijkheid. U hebt hier uw kracht kunnen vinden en dat is goed. U hebt van deze afdeling een warm en verleidelijk nest gemaakt, iedereen is op dat nest afgekomen en nu moet u eruit om aan hen te ontsnappen."* (p.394)

Het boek eindigt eerder somber en keert in feite terug naar zijn begin: op zijn eerste uitje naar een literaire soirée, op het dak van het Musée de la Marine, treft hij Michel Houellebecq. Die fluistert hem toe: *"et se sont les violents qui l'emportent."* (p.502)

Daarna volgt nog een epiloog van een paar bladzijden, waarin we als het ware de bevestiging krijgen van deze woorden: als hij in november 2015 voor het eerst weer naar het buitenland reist, krijgt hij in NY het bericht van de moordpartij in de Bataclan. 138 mensen lieten daarbij het leven en er waren meer dan 350 gewonden. Zijn chirurg Chloë stuurt hem een bericht: *"Je suis heureuse de vous savoir loin. Ne rentrez pas trop vite."*

De rol van literatuur, lectuur en muziek in ons leven

Wij, die door coronatoestanden stilaan uitgehongerd raken naar kunst en cultuur, kunnen in dit boek ons hart ophalen door een mens te observeren die maanden geïmmobiliseerd is en het moet doen met zijn herinneringen aan de boeken die hij gelezen heeft, door de passages die hij telkens en telkens weer herleest ter vertroosting en ter kalmering, door te luisteren naar Bach. En door zo snel als hij kan weer uit dat bed te springen en een tentoonstelling te bezoeken.

De verwijzingen naar boeken zijn talrijk en verscheiden:

De sigaren van de farao (sic); Roth, *Patrimonium*; Houellebecq, *Soumission*; Henri Michaux; Akhil Sharma; Sartre, *La Nausée*; Kafka, *De Gedaanteverwisseling* en *Brieven aan Milena*; Cavanna, *Les Ritals* en *Les Russkoffs*; Hemingway, *Paris est une fête*; Hector Abad, *L'oublie que nous serons* en *Trahisons de la mémoire*; Baudelaire, *Élévation*; Pascal, *Pensées*; Xavier de Maistre, *Voyage autour de ma chambre*; Orwell, *1984*; Henri Charrière, *Papillon*; Mann, *De Toverberg* (natuurlijk !)...

Deze lijst is maar een fractie.

Het meest nog denk ik, troost hem Proust: het is de passage over de dood van de grootmoeder die hij herleest, telkens wanneer hij opnieuw onder het mes moet. Hij leest dat dus, terwijl hij wacht tot de anesthesist komt, in een exemplaar meegesmokkeld in het transportbed.

De lezende mens leek mij al altijd gelukkiger, rijker dan diegenen die van dit goed verstoken blijven, maar hier wordt eenvoudigweg aangetoond hoe het bijdraagt tot het overleven.

Het maakt er de lectuur van het boek niet eenvoudiger op.

Zo zegt hij in hoofdstuk 11: *"Als ik haar (Chloë) spreekkamer binnenkwam, was ik Pangloss. Alles liep gesmeerd in de beste van alle mogelijke werelden en alles zou uiteindelijk goed komen. Als ik weer buitenkwam, had ik de helft van de keren Candide herlezen: Chloës' realisme prikte mijn illusies door."* (p.220)

Ik was genoopt toch weer even op te zoeken hoe dit precies in mekaar zat met *Candide* ou *l'optimisme*!

Mijn eigen gevoel bij Bach krijgt in dit boek eveneens een echo: *"De muziek van Bach gaf me net als morfine een beetje verlichting. Maar ze deed meer dan verlichting brengen: de muziek smoorde elke verleiding om te klagen, elk gevoel van onrechtvaardigheid en vervreemding van mijn lichaam in de kiem. (...) In het licht van zijn (Bachs) klanken tekende elke handeling zich af, en vrede, een zekere vrede, vulde de kamer."* (p.265)

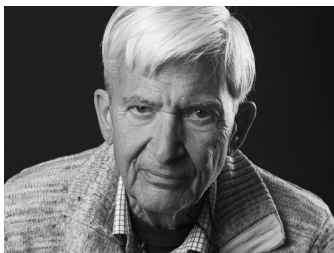
Il faut cultiver son jardin.

De leesgroep Zedelgem leessuggesties

Door Marie-Claire Devos

PER OLOV ENQUIST

Door de Coronacrisis is de leesgroep niet samengekomen, maar ik heb twee prachtige romans gelezen van de onlangs overleden Per Olov Enquist, een internationaal gerenommeerde Zweedse schrijver, voornamelijk bekend voor zijn historische romans, zijn biografische achtergronden en het thema: de liefde.

Enquist werd geboren te Hjoggböle op 23 september 1934 en overleed op 25 april jl. te Vaxholm. Hij studeerde aan de universiteit van Uppsala en was ook literair criticus bij de Svenska Dagbladet en Expressen. Als literatuurrecensent en sportverslaggever versloeg hij de Olympische Spelen van 1972. Na zijn thuiskomst schreef hij een essay over de Palestijnse terreurbeweging

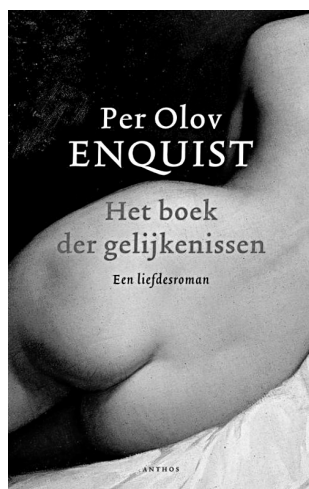
Zwarte September, die bij een gijzeling in het olympisch dorp elf Israëliërs vermoordde.

Vanaf 1977 wijdde hij zich nog uitsluitend aan zijn schrijverschap. Internationale erkenning kwam er in datzelfde jaar voor zijn boek *Het bezoek van de lijfarts*. Enquist is ook bekend als coscenarist voor de Oscar-winnende film *Pelle de Veroveraar*.

1. Het boek der gelijkenissen

Dit is Enquists eerste liefdesroman, zo luidt ook de ondertitel. Het overkoepelende thema in het boek is *jezelf worden*.

Enquist ligt in de ambulance en staart naar het dak. De maagbloeding, is dit het einde? Enquist blikt terug op de vroege dood van zijn vader, een belezen man die zelf gedichten schreef. Het zwartgeblakerde schrijfblok van de vader zet het boek in gang. Negen blaadjes ontbreken, uitgescheurd door de moeder. Maar wat heeft daarop gestaan? De schrijver ziet een reconstructie als opdracht. "Ja, daar in wat niet verbrand was, maar weldra vernietigd zal worden, school het geheim van wat

er was blijven hangen." Wat een raadsel in zijn leven en dat van de vader. Voorts laat hij ook het leven van zijn familie aan zich voorbijtrekken. Niet chronologisch, eerder associatief en herhalend. Steeds de thema's geloof, verlossing, liefde en seks repetitief hernemend.

Hij beschrijft de figuur van zijn knappe moeder, gezeten op een steen op het eiland Granholmen, later omgedoopt tot Majaholmen (een fascinerende vergelijking met de kleine zeemeermin, *Den Lille Havfrue*, het wereldberoemd standbeeld in de Deense hoofdstad Kopenhagen). Maja is een streng religieuze moeder, die uit piëteit de liefdesgedichten van haar man wil verbranden, maar deze uiteindelijk, in een moment van reflectie, onttrekt aan de vlammen. De moeder trekt de schrijverscarrière van de vader in twijfel, veroordeelt zijn alcoholproblemen, en legt over alles een pessimistische sluier.

Enquist krijgt een streng religieuze opvoeding, naar analogie met de strenge Bijbelteksten. Enquists moeder ziet het geloof als een manier om de verdoemden, die verlangen naar liefde en naar een vrouwenlichaam, te redden. Daarom worden alle niet-religieuze boeken verstopt in de voorraadkast.

Een verklaring voor dit gedrag vindt Enquist bij de gekken in zijn familie. Zo verneemt hij dat de moeder van zijn grootmoeder, Margareta, 34 jaar lang opgesloten werd (wellicht gek van verdriet, nadat zes van haar kinderen binnen de drie maanden aan de kroep gestorven waren). Zij krabbelde de eerste poëziwoorden op de muren, eerst met potlood, daarna met duimspijkers. De eerste dichter in de familie. Gedichten, ontstaan uit verdriet. Verder was er de poëtische oom Ansgar, die na zes maanden gekkenhuis was teruggekeerd.

Enquists moeder is er daarom van overtuigd dat gekte zich in haar foetus "*als een brandijzer in een dier heeft ingebrand*". Maar ondanks haar inspanningen zullen de onweerswolk van het geloof en de borsten van zijn achternichtje Malin Nordmark hun stempel drukken op Enquists visie op de dood, het dichten en de lust.

Ook Malin gaat uiteindelijk ten onder aan haar streng religieuze opvoeding. Malins moeder had liever een gekke dochter in de hemel dan een zondige dochter in de hel. Het fanatieke geloof, de opgedrongen eenzaamheid en de verboden liefde maakten Malin gek. De krankzinnige bruid van Christus zal vanuit het gekkenhuis verwarrende smaadbrieven sturen naar Enquist.

Daarna getuigt Enquist hoe hij verlost wordt door de aardse liefde, de onvoorwaardelijke liefde. De dood van een vrouw ("de vrouw op de kwastvrije vloer") die

hem inwijdde in de mysteriën van de lust, is de openbaring van het ware leven. De zelfverlossing is ingezet. De binnenste, cruciale deur naar de seksualiteit is geopend. Terwijl hij dit hoofdstuk uiterst sensueel beschrijft en ontrafelt, komt hij er evenwel geloofs-technisch niet uit, ondanks de frequente verwijzingen naar gezegdes uit de Bijbel.

Hij verlangt naar de liefde, die hij tegelijkertijd vreest. Liefde is voor immer gecompliceerd. Enquist beseft dat zijn historische romans allemaal manieren waren om het meest indrukwekkende moment uit zijn leven te verdoezelen, en daarmee ook de puurheid van de liefde. Hij is ervan overtuigd dat hij geen liefdesroman kan schrijven, al staat op de kaft van dit boek "*een liefdesroman*".

Na twee zware maagbloedingen en drie hartoperaties is alles stabiel, hij beeldt zich in dat hij nu lang zal leven, al is dat dan met doodsangst. Hij vecht, terwijl hij zoekt naar een oplossing - het is nu 2020 - om zijn sterven te verdagen.

Stijl

De grens tussen fictie en non-fictie is vrij dun, het is een semi-biografische roman. Het boek geeft een meeslepend tijdsbeeld uit de periode rond 1945; het is erudiet en controversieel. Het is een bijzondere zoektocht naar waarheid.

Een opvallend stijlelement is dat *Het boek der gelijkenissen* vol uitroeptekens staat, verrassend genoeg ook halverwege zinnen. De schrijver is na een beroerte niet meer helemaal helder van geest, hij valt in herhaling, spreekt zichzelf tegen, roept zichzelf toe: "genoeg hierover! Hou eens op met herkauwen!"

Hij neemt de lezer mee op een dwaaltocht in het labyrint van zijn geest. Het boek voelt aan als een onontwarbare puzzel, die je langzaam ontrafelt.

De roman volgt geen vaste structuur, Enquist denkt na terwijl hij schrijft, hij graaft in het verleden, laat zijn gedachten afdwalen, zoekt en vindt... De thema's die hij aansnijdt, zijn onderling verweven en de vaak duistere beeldspraak wordt weerpiegeld in de "dingen die niet te beschrijven zijn, maar wel aangetoond kunnen worden". (Quote Enquist)

Een van de merkwaardigste, steeds weer terugkomende, vergelijkingen, is die met de Achtste Symfonie van Sibelius (ooit half gecomponeerd, nooit gespeeld en vernietigd). Er zitten ook heel wat verwijzingen in naar bekende filosofen, waaronder Søren Kierkegaard, Ludwig Wittgenstein en Albert Schweitzer.

Kort samengevat komt het hierop neer: er is geen leven zonder lijden, niets gaat ooit over, en aan het einde komt onvermijdelijk de dood. De beste manier om zin

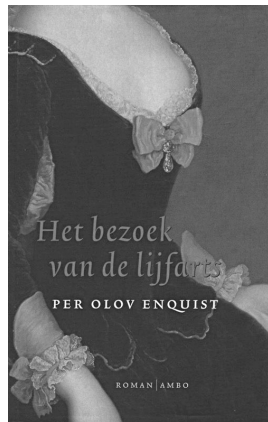
te geven aan dat leven, is de lichamelijke liefde, die verlossing brengt. Daarom ook noemt hij dit boek *een liefdesroman*.

Een roman vol dubbelzinnigheid, om zo de lezer te dwingen zijn eigen keuzes te maken, in plaats van slaafs de wetten of religieuze voorschriften te volgen.

2. Het bezoek van de lijfarts

Enquist verwierf internationale bekendheid met deze roman, waarvoor hij in 1999 de Augustprijs kreeg, de hoogste onderscheiding in de Zweedse letteren.

De roman vertelt het verhaal van de romance tussen de dokter van de Deense koning Christiaan VII en de koningin. Het boek werd in vele talen vertaald en in 2001 in Frankrijk bekroond als beste buitenlandse boek. *Het bezoek van de lijfarts* is een historische roman over de Duitse dokter Johan Friedrich Struensee, die in 1770 lijfarts wordt van de zieke, zwakzinnige Deense koning Christian VII.

De personages in het boek

•**Koning Christian VII.** De zwakzinnige koning Christian is nu eens beïnvloedbaar en passief, dan weer wispelturig en driftig. Christian heeft waandenkbeelden en is ontoerekeningsvatbaar, maar is tevens een goed toneelspeler, spreekt vloeiend Frans en correspondeert met de Franse filosoof Voltaire. Verschillende partijen aan het hof proberen hem te beïnvloeden. Iedereen kent de situatie, maar naar buiten toe moet de schijn opgehouden worden. Daarom zoekt men iemand die zijn ongecontroleerde uitbarstingen kan voorkomen en zijn vertrouwen kan winnen.

•**Johan Friedrich Struensee**, een Duitse dokter, wordt geïntroduceerd als lijfarts van de koning. Onder invloed van Voltaire en een groepje verlichte denkers wordt hij geïntroduceerd als "stille verlichte denker", met de bedoeling de feitelijke macht over te nemen van de gekke koning. Struensee vat zijn opdracht ernstig op. Hij probeert een einde te maken aan de wan toestanden aan het Deense hof, de staatsfinanciën te saneren en de lijfeigen schap van de boeren af te schaffen. Daartoe vaardigt hij op korte tijd 632 wetten uit. Denemarken wordt zo de eerste noordelijke Europese staat van de Verlichting. Na twee jaar in het koninklijke gekkenhuis krijgt Struensee een relatie met koningin Caroline Mathilde, bij wie hij dochter Louise verwekt.

•**Caroline Mathilde** is de zuster van de Engelse koning. Zij is amper 15 wanneer ze met Christian VII in het huwelijk treedt. Haar verblijf aan het Deense hof is kort en eenzaam, met als enig lichtpuntje haar relatie met Struensee.

•**Guldberg.** Geleidelijk aan verandert echter het politieke klimaat. De grote invloed van Struensee in het Denemarken van de 18de eeuw is absoluut niet naar de zin van de Deense adel, die er alles aan doet om hun bevoorrechte posities terug te krijgen. De haat tegen de "Duitse indringer" groeit. Guldberg, alias de 'hagedis', is een geduchte tegenstrever en intrigant, een kleine man van slechts 1,48 m met religieus-fanatische trekjes. Hij doet er alles aan om Struensee en diens minnares, koningin Caroline-Mathilde, onschadelijk te maken. Guldberg wordt hierin bijgestaan door Juliana Maria van Brunswijk, de koningin-weduwe en stiefmoeder van Christian VII, die haar zwakzinnige, kwijlende zoon Frederik op de Deense troon wil krijgen en zo de macht naar zich toehalen.

Onder het verzinsel dat Struensee en de koningin hem naar het leven staan, tekent Christian VII onder dwang zeventien documenten, allemaal arrestatiebevelen. Struensee wordt in januari 1772 gevangengezet en op zaterdag 25 april wordt hij wegens majesteitsschennis veroordeeld. Zijn rechterhand zal worden afgehakt, daarna zijn hoofd, zijn lichaam wordt gevierendeeld op het rad gelegd, hoofd en handen op staken geplaatst.

Na de val van Struensee zal Caroline Mathilde, bijgenaamd de "kleine Engelse hoer", een echtscheiding aanvaarden, om zo een levenslange internering in het kasteel Aalborghus te vermijden. Op 30 mei 1772 wordt ze onder Engelse militaire escorte definitief verbannen naar een van de Duitse kastelen van de Engelse koning in Celle. Vreemd genoeg mocht ze haar koninklijke titel behouden. Ze overlijdt in 1775, amper 23 jaar oud, in duistere omstandigheden.

Haar buitenechtelijke dochter, de kleine Louise, groeit later uit tot een knappe prinses die de opvattingen van haar vader deelt, hij "die meer geest dan sluwheid" had gehad. Ze had de koppige ideologie van haar biologische vader geërfd. Dit vrijdenken liet zich niet onthoofden. De geschiedenis zou de tijd van Struensee duiden en niet die van Guldberg.

De kroonprins is al die tijd in Denemarken gebleven, overgeleverd aan de machtshebbers van het ogenblik.

Stijl

Enquist portretteert het dramatische, maar korte leven van Johann Friedrich Struensee. Hij stelt Struensee voor als een sympathieke verlichtingsdenker die onrecht ter dood wordt veroordeeld.

Op de breuklijn tussen absolutisme en Verlichting plaatst Enquist twee personages tegenover elkaar: de waanzinnige koning Christian, aangrijpend geportretteerd aan de hand van zijn waanvoorstellingen, tegenover diens "verlosser", de verlichte intellectueel Struensee. Het resultaat is een geslaagde mix van een politiek-historische roman, een psychologisch drama en een liefdesverhaal.

Levendige dialogen

Enquist laat karakters op een eigen manier spreken aan de hand van levendige dialogen vol uitroepen en tussenwerpsels. Herhalingen, leestekens midden in een zin, alinea's van een enkele regel: dit alles maakt de stijl intrigerend, zonder onnodige franjes.

Ondanks de vele citaten en verwijzingen naar dagboeken en verslagen, blijft dit boek in de eerste plaats een geromantiseerd verhaal, maar met een zeer grote geloofwaardigheid. Enquists beeld van het 18de -eeuwse Europa voelt vertrouwd aan. Ook het liefdesdrama, met zijn psychologische en politieke intriges, toont bijzonder veel diepgang.

Deze dramatische gebeurtenis in de geschiedenis van Denemarken is een doorleefde roman geworden die ik gefascineerd en in amper 3 à 4 dagen heb verslonden. Een *pageturner* in tegenstelling tot het eerder besproken *Het boek van de gelijkenissen*.

"Ik heb echt geprobeerd een man van de Verlichting te worden, maar als ik eerlijk ben, moet ik zeggen dat het me maar gedeeltelijk is gelukt, want ik mag dan wel de beschikking hebben over een heel rationeel hoofd, ik weet ook dat ik met mijn voeten diep in de klei van het antirationalisme sta." (Per Olov Enquist in 2020 tijdens een interview met De Volkskrant.)

Van dezelfde auteur:

Wie met bovenstaande boeken de smaak te pakken heeft gekregen, kan nog meer lectuur van Per Olov Enquist ontdekken: *De vijfde winter van de magnetiseur*; *Het record*; *De uittocht der muzikanten*; *Kapitein Nemo's bibliotheek*; *De reis van de voorganger*; *Met opa op expeditie*; *Blanche en Marie*; *Een ander leven*; *Opa en het geheim van de smokkelaars*.

Grasduinen

Door Bart Madou

CORONADAGBOEKEN

Wat doet een mens zoal in coronatijden? Bij Bart kunnen we dat min of meer op de voet volgen, via zijn dagboekfragmenten op www.hetbleefdegenot.be/coronadagboek.htm. Daar kan je trouwens ook een primeur ontdekken! Om je in de sfeer te brengen, hieronder alvast een lukrake greep uit zijn dagelijkse zielenroerselen...

Maandag 4 mei 2020

Het was zomer. Dat klinkt al behoorlijk voorbij. Het was. Die zomer behoort dus al tot het verleden, maar als wij over die zomer schrijven, zitten wij er nog midden-in. Eigenlijk had ik liever geschreven: het bleef zomer, want iets dat bleef is er nog, want het blijft ook. Het bleef zomer is met andere woorden net hetzelfde als zeggen: het blijft zomer. Weinig werkwoorden hebben in de verleden tijd dezelfde betekenis als in de tegenwoordige tijd. Hoe dan ook: het was zomer en dat is ook de eerste zin, of beter het begin van de eerste zin uit het verhaal *De Landweg* van Regina Ullmann.

Zaterdag 16 mei 2020

Het begin van een coronadag bestaat uit een aantal regelmatige rituelen, je zou haast van een ceremonie kunnen spreken. Na opstaan en klaarmaken, hond buiten laten, gordijn in de keuken optrekken, Senseo aanzetten, boter uit de frigo halen (niet voor mij), hond binnenlaten, andere gordijnen optrekken, pillen uithalen, momenteel ook bloeddruk meten, krant uithalen met handschoenen, krant, handschoenen en sleutels ontsmetten, cd opzetten (achtergrond), ontbijtje, stukje lezen in boek, dan krant doorbladeren, al naargelang de tijd, de raadsels oplossen. Tegen dan is het 10 uur, tijd om mij af te zonderen, laptop aanzetten, nieuws, mails en (losse) dagplanning opmaken.

Bij het kiezen van cd's laat ik mij leiden door het toeval, ik neem telkens een willekeurige cd uit telkens een ander rek – er zijn 14 rekken/laden. Vandaag had ik dan Schuberts *Winterreise* vast, een heel oude opname uit 1954 met de bariton Hans Hotter en aan de piano Gerald Moore, een monument dus. Met Didier Eribons *Foucault* op de voorgrond lukt het allerminst om Schubert op de achtergrond te houden, dus regelmatig opgehouden met lezen om te luisteren naar het verhaal van die ongelukkige, afgewezen jongeling die in de koude winternacht ronddoelt. Ondanks de oude opname, heel mooi vertolkt. Sehnsucht neemt dan bezit van mij of noem het nostalgie: herinneringen aan prachtige uitvoeringen, aan

prachtige opnames (Dietrich Fischer-Dieskau spant m.i. nog altijd onbetwistbaar de kroon), maar ook dat in gedachten dwalen in dat onbestaande dromenland-schap van de romantiek: de bron voor de stadspoort met de lindenboom, de postkoets met al zijn brieven, maar niet meer voor hem... En toch nog een hoofdstukje opgeschoven in de biografie van Foucs, zoals sommige van zijn vrienden Foucault noemden, Foucs of Fuchs, de Duitse vos. Een hyper-intellectuele driftkikker die met weinigen overeenkwam (ik zit nog maar in zijn jonge jaren, hij is nog een twintiger), een volmaakt sarcast, heb ik de indruk, die met zijn ongenueanceerde opmerkingen anderen de gordijnen in kon jagen. Leuk is wel om al die andere namen die je zo links en rechts wel eens tegenkomt, daar nu verzameld te zien: Sartre, Merleau-Ponty, Blanchot, Lacan, Derrida, Barthes, Lyotard, Garaudy, Le Roy Ladurie (die van *Montailou*, een verwoed communist, dat wist ik niet), Althusser (Foucault noemde zijn leermeester Thusse), René Char, de piepjonge Pierre Boulez, intussen ook al vier jaar gestorven, en ik vergeet er nog wel een paar, want ik heb het boek hier niet bij me. Geen vrouwen in dit rijtje, al waren die er wel, maar voor mij wel onbekend. Nu ja, Foucault zelf was een notoire homoseksueel die niet zozeer sukkelde met zijn gevoelens (dat deed hij juist niet), dan wel met het niet mogen of kunnen uiten ervan, of beter met het onbegrip dat toen nog bij velen - intellectuelen en communisten - heerste. Dominique Fernandez - een nog notoirdere homofiel - verweet Foucault trouwens zijn zwijgen daar-rond. Althusser wond er geen doekjes om: Foucault is - na drie jaar actief lid-maatschap - uit de Communistische Partij gestapt omwille van zijn geaardheid. Homoseksualiteit in het communisme was nu eenmaal not done en verwerpelijk. Straks vertrek ik met hem naar Zweden, maar dat is voor morgen.

Dinsdag 26 mei 2020

Vakantie? "Maar dan komen de zorgen weer, altijd dezelfde zorgen, zorgen die sinds een halve eeuw betrekking hebben op de rechthoekige vormen van het maagdelijk schrijfblok, het woordenboek, het manuscript. Ik mag ze dan weg-moffelen achter een boeket vlammeende zinnia's, ineens snijdt een zonnestraal zo blauw als de bliksem het vertrek in tweeën en verraadt hun aanwezigheid." Dit schrijft een zestigjarige Colette in haar persoonlijk verhaal wanneer ze weer eens in de Provence op vakantie is. Moet ik toch even glimlachen, zelfs terwijl zij dit stukje schrijft, is het een en al zomerspettervuur van prachtige zinnen, schitterende adjectieven, verrukkelijke beschrijvingen van het gewoonste van het gewone in een zonovergoten tuin van waaruit ze dit schrijft. De poëzie die in de kelk van een trompetbloem verscholen zit, ze haalt het eruit met een schijnbare achteloosheid, maar met wat een rijkdom aan kleuren, geluiden en zeker geuren overspoelt zij ons! Wat ben ik blij dat ik Colette ontdekt heb, *quel phénomène!* Vroe-

ger dacht ik altijd dat zij eens soort Edith Piaf was van de literatuur, pas op, met alle respect voor Piaf hoor. Piaf kende ik vooral van mijn moeder, van wie ik als kind de dag door "Non, je ne regrette rien" vanuit de keuken hoorde schallen, naast liedjes van Maurice Chevalier, Emiel Hullebroeck en Armand Preud'homme. De heide was soms dagen na elkaar donkerpurper gekleurd, tot vervelens toe. Maar nee, geen Edith Piaf, maar zoals ik al eerder schreef: een vrouwelijke Proust, en dan een die nooit de tijd verloren heeft.

Woensdag 27 mei 2020

De voorbije nacht, als een riedeltje, kwam plots dit tekstje bij mij op: "*So blau wie Schnee, so Paul wie Klee*". Vanwaar had ik dat? That was the question tonight. In mijn ene hersenhelft bleef het maar riedelen, in de andere was er de speurtocht naar de herkomst: waar in 's hemelsnaam heb ik dat ooit gezien, gelezen, gehoord? Gelezen zal het wel geweest zijn en in het Duits... ik kon om te beginnen al mijn Franse bronnen afvoeren. Mijn Duitse dan? Kafka? Niet kafkaësk genoeg. Goethe? Klee was toen nog niet geboren. Thomas Mann? Niet ernstig genoeg. Herman Hesse? Nja, een flinkerend lichtje begon te schijnen, maar het was de vroege ochtend die mijn nachtelijke beslommeringen onderbrak. Sowieso ben ik dan op zoek gegaan, gegrastuind - (grasduinen, niet het woord verwondert mij, maar de betekenis: zich verlustigen, naar hartenlust toetasten, van: in grazige duinen gaan', voor het eerst opgedoken in 1574 - Van Dales Groot Etymologisch Woordenboek, een schat van informatie hoor - nou, dat weten wij nu ook weer). Deze voormiddag ben ik dus gaan grasduinen in mijn Hesseltes. In zijn romans (Demian, De Steppenwolf, Gertrud, Narcis en Goldmund, Siddharta en zeker Het Kralenspel, allemaal pareltjes in het al zo rijke snoer van de Duitse literatuur) zou dat wel niet gestaan hebben, dan zijn ander werk. Voordeel was dat ik zoiets wel zou aangestreept hebben - dat vermoedde ik althans, dus volstond het om snel de Hesseltes te doorbladeren en bij elke onder- of aanstreping even stil te staan (en dat zijn er nogal wat). En jawel, eureka! In *De reis naar het Morgenland* (weer zo'n verrukkelijke titel om bij weg te dromen), daar staat het, op bladzijde 70: "*So blau wie Schnee, so Paul wie Klee*". En Paul Klee, dat was mijn grote favoriet van in mijn late jeugd, alles van Klee verzamelde ik toen, vooral postkaarten met reproducties van zijn schilderijen. Hoe moet ik zijn stijl beschrijven? Naïef abstract surrealisme? Vaak licht humoristisch of ironisch. Ik mag hem nog altijd graag.

Zondag 31 mei 2020

Bereikbaarheid is niet hetzelfde als nabijheid, lees ik hier in het nieuwe Filosofie Magazine van de maand juni. En ook al vinden we het wat sneu om dat te geloven, in feite is het zo. Bereikbaarheid ruimtelijk bedoeld dan, nabijheid geestelijk

bedoeld. En is het niet wat erover om nu te klagen? Wat moesten ze dan pakweg 200 jaar geleden zeggen? Als er de bereikbaarheid niet was, dan was er alleen de postkoets met brieven die een week onderweg waren en waarbij het antwoord nog eens een week onderweg was? De dagen in het leven sijnelden toen natuurlijk veel trager weg en men wist gewoon van niet meer. Dat er ooit nog autowegen zouden komen of elektrische fietsen. Enerzijds heb ik wel wat heimwee naar de tijd van Madame Bovary, de tijd van de landauers met gordijntjes voor de ramen, anderzijds natuurlijk, als je beseft wat voor comfort we nu hebben... Die goeie oude en terzelfdertijd slechte tijd, een mens is immers nooit tevreden, om dat te weten, hoef je geen filosoof te zijn, of net wel, als je ervan uitgaat dat in elke mens een stuk filosoof schuilt.

Je kunt het natuurlijk ook net andersom bekijken, ik bedoel de tegenstelling bereikbaarheid en nabijheid. Je kunt stellen: nooit waren we zo bereikbaar als nu. Zelfs aan de onderkant van de werldebol is het nog mogelijk om met elkaar te praten, te whatsappen, te chatten, te skypen (wat een woorden allemaal) en elkaar te zien. Nog nooit zo bereikbaar geweest dus. Maar lijfelijke nabijheid wordt dan weer als een quasi onmogelijke droom ervaren. Nabijheid/bereikbaarheid, het is zoals je het bekijkt.

Horen, zien en schrijven...

"Slechts twee ervaringen stellen de mens in staat te participeren in de waarheidsfictie (...) de eerste manier is de ervaring van authentiek religieus geloof (...), de andere is de ervaring van het esthetische."

George Steiner (1929-2020)

Te Beleven

Door Bart Madou

Ludwig van Beethoven – Heiligenstädter Testament

Zonder de coronacrisis zouden wij op 11 oktober a.s. met Hilde Goedgezelschap dieper ingegaan zijn op Beethovens Heiligenstädter Testament. Hij schreef dit in 1802 tijdens zijn verblijf in het kuuroord Heiligenstadt, toen nog even buiten Wenen. Hij was op dat moment bijna 32 jaar oud. Het is tegelijkertijd een dramatisch en een zeer menselijk document.

Omdat alle lezingen van het najaar geannuleerd zijn, bieden wij u toch, als hommage aan deze grote componist, de integrale tekst van het Heiligenstädter Testament in vertaling aan.

Wij hebben gekozen voor een vertaling die, al een jaar na Beethovens dood in 1827, verscheen in het tijdschrift *Vaderlandsche letteroefeningen*, jaargang 1828. De vertaler is niet vermeld. Wilt u een meer recente vertaling van René Kurpershoek, dan kunt u die op www.dbnl.org vinden, door in het zoekvenster 'Beethoven' in te tikken.

Uit: *Vaderlandsche letteroefeningen*. Jaargang 1828

Eigenhandige brief van den onlangs overleden vermaarden componist Ludwig van Beethoven, onder zijne nagelatene papieren gevonden.

“Voor mijne Broeders Karl en Beethoven.

O! Gij menschen, die mij voor vijandig, norsch of menschenhatend houdt of verklaart, hoezeer verongelijkt ge mij! Gij kent de geheime oorzaak niet van datgene, wat u dus toeschijnt. Mijn hart en zin waren van jongs af aan geopend voor het zacht gevoel der welwillendheid. Tot het verrigten van groote daden voelde ik mij steeds geneigd. Maar bedenkt, dat sinds zes jaren een heillooze toestand mijn deel is. Door onverstandige Geneesheeren verergerd, van jaar tot jaar in de hoop van beterschap te leur gesteld, en ten laatste tot de voorstelling eener aanhoudende kwaal, welker genezing veelligt jaren kan aanhouden of misschien onmogelijk is, gedwongen, met een vurig temperament geboren, zeer geneigd tot gezellige vermaken, moest ik reeds vroeg mij afzonderen, eenzaam mijn leven slijten. Wilde ik somwijlen mij op eens over dit alles heenzetten, o hoe hard werd ik alsdan door verdubbelde treurige ondervinding van mijn gebrekkig gehoor teruggestooten; en toch was het mij niet mogelijk, tot de menschen te zeggen:

'Spreekt luider, schreeuwt; want ik ben doof.' Ach! hoe ware het mij ook mogelijk, de zwakheid van een zintuig kenbaar te maken, dat bij mij volkomener dan bij anderen behoorde te zijn; een zintuig, dat ik eens in de hoogste volkomenheid bezat, - in eene volkomenheid, zoo als maar weinigen in mijn vak hetzelfde bezitten of bezeten hebben? O! Dat kan ik niet. Daarom vergeeft, dat ge mij dáár terug zaagt wijken, waar ik mij zoo gaarne in uw midden had bevonden! Dubbel wee doet mij men ongeluk, dewijl ik daardoor miskend worde. Voor mij bestaat geene ontspanning in gezelschap van menschen, geen belangrijk onderhoud, noch wederzijdsche uitgieting des harten. Bijkans geheel verlaten, mag ik mij, alleen voor zoo verre dringende noodzakelijkheid zulks vordert, met het gezellig verkeer inlaten. Als een verbannene moet ik leven. Ga ik naar een gezelschap, zoo bevangt mij eene benaauwde angstvalligheid, dat men mijnen toestand zal opmerken. Zoo was het dan ook gedurende dit half jaar, dat ik buiten sleet. Door een verstandigen Arts vermaand, mijn gehoor zoo veel mogelijk te sparen, kwam hij inderdaad mijne tegenwoordige natuurlijke gesteldheid voor; hoewel ik, door vurig verlangen naar gezelligheid weggesleept, mij meermalen liet verleiden. Doch welk eene verdemoediging, wanneer iemand naast mij stond, en in de verte eene fluit hoorde, en ik *niets* hoorde, of iemand den herder hoorde zingen, en ik *niets* hoorde! Zulke voorvallen bragten mij nabij de vertwijfeling; en weinig ontbrak er aan, of ik zelf had een einde gemaakt aan mijn bestaan. Zij alleen, *de Kunst*, hield mij terug; en het scheen mij onmogelijk, de wereld te verlaten, vóór ik dat alles hadde voortgebracht, waartoe ik mij geroepen voelde; en zoo verdroeg ik dit ellendig leven, - waarlijk ellendig, met een zoo prikkelbaar ligchaam, dat eene eenigzins schielijke verandering mij uit den besten toestand in den slechtsten kan verplaatsen. *Geduld*, dus heet zij; haar moet ik thans tot gezellinne kiezen. Wel nu, ik bezit het; duurzaam, hoop ik, zal mijn besluit zijn, het uit te harden, tot dat het der onverbiddelijke Schikgodinnen behaagt, den draad te verbreken. Mogelijk betert het, mogelijk niet; ik ben bereid. Reeds op mijn 28ste levensjaar gedwongen Filozooft te worden, valt niet gemakkelijk, valt den kunstenaar zwaarder dan iemand anders. Godheid! Gij leest in mijn binnenste; Gij kent het; Gij weet, dat menschenliefde en neiging tot weldoen daarin wonen. Menschen! wanneer gij dit eenmaal leest, zoo denkt, dat gij mij onregt hebt aangedaan; en de ongelukkige vertrooste zich, een van zijns gelijken te vinden, die, in spijt van alle hinderpalen der Natuur, nog alles heeft gedaan, wat in zijn vermogen stond, om in de rij van waardige kunstenaars en menschen te worden opgenomen. Gij, mijne Broeders Karl en wanneer ik dood ben en Professor Schmid nog leest, zoo verzoek hem uit mijnen naam, dat hij mijne krankheid beschrijve, en dit geschrift aan mijne ziektegeschiedenis toevoege, opdat ten minste na mijnen dood de wereld zoo veel mogelijk met mij verzoend worde. Tevens verklaar ik u beiden

mits dezen tot erfgenamen van mijn gering vermogen (zoo het dien naam mag dragen). Deelt het eerlijk, en verdraagt en helpt elkander. Wat ge mij moogt misdaan hebben, dat, weet gij, is u reeds lang vergeven. U, Broeder Karl, dank ik nog in 't bijzonder voor uwe, in den laatsten tijd, mij betoonde verkleefdheid. Mijn wensch is, dat ulieden een beter, zorgvrijer leven, dan mij, ten deel valle. Leidt uwe kinderen op tot *deugd*; zij alleen kan gelukkig maken, *geld* niet (ik spreek uit ondervinding); zij was het, die mij ook in ellende heeft opgebeurd; aan haar, benevens mijne kunst, heb ik het te danken, dat ik door geenen zelfmoord mijn leven eindigde. Vaartwel en bemint elkander! Alle mijne vrienden dank ik, inzonderheid Vorst Lichnowsky en Professor Schmid. De Instrumenten van Vorst L. verlang ik, dat vooral bij éénen uwer mogen bewaard blijven; doch er ontsta deswege geen twist onder u, en wanneer zij u tot iets noodwendigers kunnen dienen, zoo verkoopt ze. Hoe blijde zal ik zijn, bijaldien ik ulieden ook nog in het graf van dienst mogt zijn geweest! 't Is dan gedaan. Met vreugd ga ik den dood te gemoet. Overvalt hij mij echter, vóór dat ik nog gelegenheid heb gehad, alle mijne kunstbekwaamheden te ontwikkelen, zoo komt hij mij, ondanks mijn hard noodlot, nog te vroeg, en ik zou hem wel later wenschen. Maar ook dan ben ik tevreden. Verlost hij mij niet van een' eindeloos lijdenden toestand? Kome hij dan, wanneer hij wil, ik ga hem moedig tegen. Vaartwel, en vergeet mij in den dood niet geheel; dat heb ik aan u verdiend, dewijl ik in mijn leven vaak aan u heb gedacht, om u gelukkig te maken, zoo het zijn mogt.

ludwig van beethoven.

Heiligenstadt, den 6 Oct. 1802.

[op de achterzijde]

Voor mijne Broeders Karl en , om na mijnen dood te lezen.

10 Oct. 1802.

Zoo neem ik dan afscheid van ulieden - en wel treurig. Ja, de zoete hoop, welke ik hier medebragt, om ten minste tot zekere mate hersteld te worden, zij heeft mij thans geheel verlaten. Gelijk de herfstbladeren afvallen en verwelkt zijn, zoo is ook zij voor mij dor geworden. Zoo als ik herwaarts kwam, ga ik heen. Zelfs de hooge moed, die mij vaak in de schoone zomerdagen bezielde, hij is verdwenen. o, Voorzienigheid! Laat eenmaal een reine vreugdedag voor mij lichten - te lang reeds is de innige weêrgalm der ware vreugde mij vreemd - ach! wanneer, wanneer, o Godheid! zal ik in den tempel der Natuur en der menschen haar weêr gevoelen! - Nimmer? - Neen! - O, Het is te hard!"

Bron: www.dbnl.org

Les femmes de ma vie

Door Bart Madou

'J'aime les femmes. J'ai toujours aimé les femmes, la compagnie des femmes, le parfum des femmes.' Zo begint Patrick Poivre d'Arvor een boekje met als titel *Les femmes de ma vie*. Vandaar deze rubriek. Verwacht geen biografie, eerder een persoonlijk relaas van mijn ontmoeting en waarom deze vrouwen indruk op mij gemaakt hebben.

Ditmaal Aleksandra David-Néel (1868-1969) en Luce Irigaray (°1930).

Aleksandra David-Néel, de eerste westerse vrouw in Tibet

Ze had een Oostendse moeder en een Franse vader en ze had eventjes een man en jawel, die heette David, maar voor de rest was Aleksandra David-Néel een van de meest zelfstandige vrouwen die ik ken. 'Ontdekkingsreizigerster' wordt ze genoemd op Wikipeda. Ik zou haar eerder betitelen als 'avonturierster', al liggen die twee vrij dicht bij elkaar. Ze is 56 als ze in 1924 op stap gaat met een jonge lama (= een soort monnik, denk maar aan de dalai lama) vanuit de Chinese provincie Yunnan naar Lhasa, de toen nog verboden hoofdstad van Tibet.

Ze beheerst de taal heel goed en ze rijft haar gelaat in met cacaoboter om zo op een Tibetaanse te gelijken; haar armoedige kledij (want ze doet zich voor als bedelares en moeder van Yongden, de lama) is navenant. Stapvoets, langs kleine onbekende (en on-

bewegwijzerde) paadjes, over hoge bergpassen, over wankele brugjes, soms een gevlochten kabel over de rivier, slapen in open lucht ('Toen sliep ik vrij gauw in, met mijn rubber kruik stevig in mijn armen geklemd onder mijn mantel, niet om warm van te worden maar – een ongebruikelijke rolwisseling – om te voorkomen dat bij het wakker worden al ons drinkwater bevroren zou zijn') of als het kan in een grot, uitzonderlijk eens in het huis van een plaatselijke boer. Opgezweepte sneeuwstormen, ijzige winden, soms meerdere dagen zonder eten, sneeuwwater drinken, kwaadwillige autoriteiten en zelfs rovers: ze weet ze alle-

maal te verschalken, voor een groot deel dankzij het sterk verbreide bijgeloof van de bergbewoners en de zogezegde gaven van voorspelling die men aan een lama toeschrijft. Maar ze slaagt. Uiteindelijk, na vier maanden overleven, bereikt ze Lhasa, een stad waarin ze twee maanden verblijft. Wanneer ze terug is, schrijft ze het boek *Voyage d'une Parisienne à Lhasa*, in het Nederlands vertaald als *Een vrouw trekt door Tibet*, misschien nog te vinden in een antiquariaat. *Quelle femme, n'est-ce pas?*

Vrouwspreken met Luce Irigaray

Een Belgische filosofe met Baskische roots, zij studeerde in Leuven en nadien in Parijs. Spreek dus niet uit: Irigaré (op zijn Frans), maar Irigarai op zijn Baskisch. Een vrouw, feministe, marxiste en milieuactiviste, wier theorieën mij sinds mijn kennismaking met haar werk geïntregeerd hebben. Ik moet eerlijk bekennen dat ik meer over haar en haar geschriften gelezen heb dan eigen werk van haar. Haar stijl heet dan ook ondoordringbaar te zijn. De feministische schrijfster Miriam

Rasch zegt over haar: *'Irigaray lezen is een beetje high worden: haar onthechte, poëtische logica, die vreemd genoeg iets heel dwingend heeft, brengt je tout court in hogere sferen'*. In tegenstelling tot een bende andere feministen die eerder het mannetjesdier willen nabootsen (Sheryl Sanderg c.s.), pleit Irigaray om juist het verschil tussen de twee seksen te beklemtonen. Ze doet dat soms heel fijntjes, zo geeft ze haar eerste leermeester Jacques Lacan ervanlangs, door hem een heel hoofdstuk lang uit haar boek *Dat geslacht dat niet (één) is* aan te vallen, zonder maar een keer zijn naam te noemen. Een omkering van de gebruikelijke rollen: bij haar niet de anonimisering van de vrouw, maar van de man. Het is haar niet in dank afgenomen, ze werd ontslagen aan de universiteit van Vincennes en was ook niet meer welkom in het selecte (mannen)clubje van de psychoanalisten. Irigaray mijdt ook alle publiciteit rond haar persoonlijk leven, omdat ze vreest dat op die manier haar persoon belangrijker zou worden geacht dan haar oeuvre. Ze ijvert ook voor een andere taal, een vrouwentaal, lichamenlijk en tastbaar, ja een soort *écriture féminine* à la Hélène Cixous zeg maar. Met haar belangstelling voor *'le muqueux'* (het slijmerige, de vrouwelijke sappen) passeert zij grinnikend de man. Haar denken vertrekt voortdurend uit differenties, het verschil tussen man en vrouw, wat helemaal niet betekent dat ze een dialoog tussen de seksen wil uitsluiten, integendeel, maar ze kiest voor een samenleving die de verschillen tussen man en vrouw accepteert en niet negeert, of zelfs denigreert. Irigaray bekleedt toch wel een ietwat aparte positie in het hedendaagse feminisme.

En dan nog dit

Door Els Vermeir

TIJD

“Nou, laten we zeggen dat wat jij onder ‘tijd’ verstaat, niets meer is dan een kunstmatige regel. De zon komt op, de zon gaat onder: dat valt niet te ontkennen. Maar wie heeft beslist dat binnen dit interval het op een bepaald moment zes, twaalf of twintig uur zou zijn? Wie heeft beslist dit intermezzo op te splitsen in vierentwintig gelijke delen? Jullie.”

Eindelijk! Het mag dan al de duivel zijn die dit zegt, in het wat vergezochte, maar toch ontroerende boekje “Wat als de katten van de wereld zouden verdwijnen” van de Japanse auteur Genki Kawamura, ik ben toch blij dat eindelijk iemand op papier heeft gezet wat ik al bij elke halfjaarlijkse, zinloze discussie over zomer- of wintertijd vertwijfeld heb uitgeroepen. Want waar halen ze het argument vandaan, de *wintertijders*, dat zomertijd een slechte invloed heeft op “ons” bioritme en “onze” gezondheid? Er zullen vast mensen zijn voor wie dat het geval is, dat ontken ik niet. Maar er zullen er ook zijn, voor wie het omgekeerde geldt.

Tenslotte gaat bovenstaande uit van de premisse dat de zon haar hoogste punt bereikt om 12 uur en dat mensen op dat ogenblik hun middagpauze nemen. Terwijl – de duivel heeft het net bevestigd – die “12 uur” een totaal arbitrair gegeven is. Of zijn we collectief vergeten dat de tijdrekening niet altijd dezelfde regeltjes volgde? De Babyloniërs verdeelden een etmaal in drie dag- en drie nachtwaken, de oude Egyptenaren telden de uren in functie van de sterren, en de Romeinen verdeelden de dag en de nacht dan weer elk in vier delen.

Het hele idee om de tijd in uren en minuten te willen vastleggen, is trouwens absurd: weten we niet allemaal dat een uur op maandagochtend meer – of anders langere – minuten telt dan een uur op vrijdagmiddag, en dat de tijd in de tuin of op vakantie sneller loopt dan pakweg in de wachtzaal van de dokter of aan de kassa van de supermarkt?

Alle gekheid op een stokje: in wezen hangt alles toch gewoon af van het individuele levensritme van de mens. Denk maar aan pubers en adolescenten, die de dag niet voor 10 uur starten (misschien wel lichamelijk, indien ze ertoe gedwongen worden, maar zeker niet geestelijk), en doorgaan tot de late – of vroege – uurtjes. Als de voorstanders van de wintertijd hun zin krijgen, dan ziet onze jeugd weldra nog amper de zon. Nou ja, niet zo erg, die zien ze in feite toch al niet, gekluisterd als ze zijn aan hun laptops, spelconsoles en smartphones.

Als er al een probleem is met de tijd en de gevolgen op ons lichaam, dan heeft dat alles te maken met hoe we verplicht zijn de dag in te vullen, en niks met het uur dat door de klok wordt aangegeven. En terwijl sommigen zo vurig pleiten om de klok vooruit te draaien, stellen we in de maatschappij net een omgekeerd fenomeen vast: waar vroeger zowat iedere kantoomens (voor zover die niet aan een ploegenstelsel gebonden was) om 8 uur startte, beginnen de hippe, jonge bedrijven doorgaans niet meer voor 9 uur. En terwijl oma ging dansen om 16 uur, deden wij dat om 20 uur en durven de jongeren vandaag de dag zelfs om 22 uur nog geen dansclub binnen te gaan, uit vrees er als eenzame uitzondering een mal figuur te slaan.

De kunstmatigheid van het hele fenomeen tijd wordt misschien nog het best geïllustreerd op het eiland Kiribati in de Grote Oceaan. Tot 1995 hoefde je je daar op een bepaalde plaats slechts een millimeter te verplaatsen, om van dag te wisselen. Het moet in die tijd een hel geweest zijn om als Kiribatische politie-inspecteur een moordonderzoek te voeren. Want hoe wist je of het alibi dat iemand voor een bepaalde datum had, wel volstond om zijn onschuld te bewijzen? Dat hing er maar vanaf of hij zich op dat ogenblik links of rechts van de datumgrens bevond. Bewijs het maar! Misschien was dat – samen met de ontelbare echtelijke discussies over de vraag of manlief al dan niet op een treffelijk uur was thuisgekomen – de reden waarom de grens uiteindelijk om het eiland heen werd getrokken.

Als het dan toch zo eenvoudig is om tijdsgrenzen te verleggen – kijk maar eens naar het puzzelwerkje dat er in diezelfde Grote Oceaan van is gemaakt – zou het dan niet veel en veel eenvoudiger zijn om voortaan een enige en unieke “wereld-tijd” in te voeren? Het volstaat om enkel nog digitale klokken te gebruiken – of analoge met een dubbele uurplaat – en effectief van 1 tot 24 te tellen, in plaats van het over 6 uur ‘s morgens en 6 uur ‘s avonds te hebben.

Dat lost dan meteen ook de eeuwige verwarring op over de vraag of 12 AM nu ‘s middags of ‘s nachts is. Er zou dan nog slechts één tijdrekening zijn, die over de hele wereld van toepassing is. Een zucht van verlichting zou door de bedrijfswe-reld gaan. Niemand die nog te laat inbelt op een internationale *conference call* omdat hij/zij vergeten was rekening te houden met de andere tijdszone.

Geen enkele verkoper of handelsreiziger meer die om de haverklap zijn horloge moet bijstellen of de tijd op zijn gsm ziet verspringen. 11 uur is 11 uur, of je nu in Japan, Oostenrijk of op de Bahamas zit. Makkelijk zat!

Voor de tv-programma’s hoeven we het alvast niet te laten. Met een goeie *digicorder* kan je het journaal ook uitgesteld bekijken, en de streamingdiensten tonen je favoriete film sowieso op elk uur van de dag.

Je hoeft dus enkel nog met je werkgever te bespreken of je werkt van 9 tot 17 of van 18 tot 2. En even na te gaan, wat de precieze openingsuren van je favoriete supermarkt zijn. Maar doen we dat niet al ons hele leven?

Mijn hele plan heeft eigenlijk maar een zwakke plek, met name een schare hoog-bejaarde kerkgangers die er een punt van maken om op zondag om 10 uur naar de Hoogmis te gaan, zodat ze tijdig terug thuis zijn voor het middagmaal. Maar dat probleem wordt jaar na jaar vanzelf kleiner.

O... en waar op deze aardbol het referentiepunt ligt om de nieuwe tijdrekening te starten, vraagt u zich misschien nog af? Laten we het simpel houden (anders leidt dit weer tot jarenlange discussies en politiek getouwtrek): waarom niet het Witte Huis? Ik zie immers geen betere plek om een **NUL**punt te situeren...

POSTKOLONIALE AUTEURS

*Aimé Césaire, Frantz Fanon,
Edward Saïd en Toni Morrison*

door Thomas Crombez

LDC De Braambeier, Loppemsetraat 14, Zedelgem

Zondag 22 november 2020 om 11 u.

7 € (leden HBG 5 €) - info@hetbeleefdegenot.be - 0498.73.58.73

Reserveren verplicht door betaling op rekening. BE71 0014 8517 3969
met opgave naam en telefoonnummer deelnemer(s) - max 35 pers.

HET BELEEFDE GENOT
CULTURELE EN LITERAIRE KRING